

A Vasárnapi Ujság hetenkint egyszer nagy negyedrében egy és fél iven jelenik meg. — Előfizetési díj Buda-Pesten házhoz küldve vagy postai úton külön a Vasárnapi Ujságra félévre 3 ft., a Politikai Ujdonságokkal együtt 5 ft. uj pénzben. — A Vasárnapi Ujságra a Magyar Sajtóval együtt (a Politikai Ujdonságok nélkül) félévre 10 ft., július—septemberre 5 ft. uj pénzben. — Az előfizetési díj a Vasárnapi Ujság kiadó-hivatalához (Pest, egyetem-utca 4. szám) bérmentve utasítandó.

Dr. Liebig és a vegytan.

Elmultak a sötét középkori századok, hála az emberiség nemtőjének, midőn a természettudományokkal, de különösen a vegytannal foglalkozó tudósokat, mint ördögökkel czimboráló kuruzslókat és bűvös mesterséget űző boszorkányokat, törvényszék elé állították, halálra ítélték, és máglyán megégették.

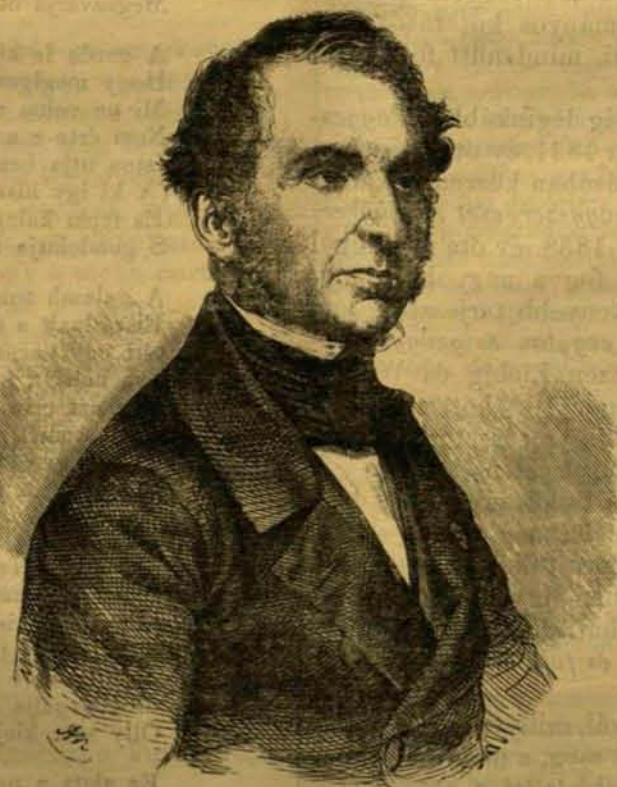
A tudományok föléledése óta a művelődésre törekvő emberi szellem roppant hódításokat tőn a tapasztalati tudományok körében. A természettudományok, kifejlődésük magasabb fokára emelkedtek, s köztök a *vegytan* (chemia) is, mint egyik kiegészítő részük, bölcsőjéből kilépven, hihetetlen gyorsasággal haladt előre, s olly hatalmas tudománnyá alakult, mellytől most már az összes emberiség anyagi jóléte, kényelme és boldogsága függ. — Az „arany-csinálók“ ábrándos mestersége, rendszeres tudománnyá fejlődven ki, nemcsak a kézmű- és gyáriparnak lőn előmozdítója; hanem a többi természettudományoknak is, milyenek: a föld-, ásvány- és növénytan, az életmű- és kórtan *), nélkülözhetlen segéde lőn, annyira, hogy ezen tudományok is csak azóta indultak fölvirágzásuknak, mióta a vegytanra kezdék a tudósok legnagyobb figyelmüket fordítani; sőt nemcsak ezen tudományokkal van szoros viszonyban, hanem még a *mezei gazdaság* és *földmívelés* is korunkban ugy össze van kapcsolva a vegytani ismeretekkel, hogy most már külföldön, hol a gazdasági ipar magas kifejlődési ponton áll, nem is nevezheti valaki magát okszerű gazdának, ha a vegytannak legalább alapelveivel nem ismeretes, s ha némi jártasságot nem szerzett magának a vegytan mezei gazdaságot tárgyazo részében.

Ha ismerjük az öldöklő csaták hőseit, a hódítók életrajzait, mennyivel inkább illő és szükséges napjainkban tudnunk, hogy kik voltak azon szellemdus és nagy tudományu férfiak, kik csendes magányban, dolgozószobájuk szűk falai közé félrevonulva azon működtek, hogy tapasztalati kísérletek és újabb fölfedezések által a tudomány tárházát gazdagítsák, az emberi ismeretek körét szélesbítsék, s messze kiható s életbe vágó kérdések megoldásával a

szellemi és anyagi jólétet előmozdítsák! — Az illy magasabb tehetségekkel megáldott férfiak sorában csaknem az első helyet vitta ki magának *Liebig Jusztusz*. Ő nemcsak Németország első vegytudósául van elismerve, hanem mint több elmés vegytani elmélet teremtője, a szerves (organicus) testek elemezésében tett újabb módszere, javításai és számos fölfedezése által egy egész új iskolának alapítója lőn, s világhírű nevet vivott ki magának.

Liebig Jusztusz született Darmstadtban 1803-ban majus 12-kén. Már kora gyermekségében alkalma volt a vegytani kísérletekkel megismerkedetni, mert atyja festék-készítéssel, s más vegytani termékek előállítás- és kereskedésével foglalkozék. Már ekkor igen nagy hajlammal viseltetett a vegyészetről, mi új táplálékot nyert azon vegytani könyvek olvasása által, mellyeket az uralkodó herczeg udvari könyvtárából nyert, mikkel ez bőven volt el látva. 1818-ban Hoppenheimban egy gyógyszerészhez mint tanuló ujoncz lépett be, mert az akkori időben ez vala az egyetlen út és mód, a vegytanban némi képzettséget nyerhetni gyakorlatilag is. De a fiatal Liebignek ezen mesterségszerű üzlet, gépies foglalkozás sehogy sem tetszett, s azt 10 hónap után ott hagyta. 1819-ben a bonni egyetembe ment, és később Erlangenbe, hol 1822-ig a vegytant és a természettudományokat tanulta. A következő évben további kiképzése végett Párisba ment, hol az uralkodó herczeg segélyével képes volt tanulmányait 1824-ig folytatni.

Itt egy szerencsés véletlen határozott Liebig egész élete és jövője fölött. — Noha mint vegyész még egészen ismeretlen volt, még is a *durr-esüst*

Dr. LIEBIG JUSZTUSZ.

(Knallsilber) vegytani természetéről — mi akkor még rejtély volt, — tett fölfedezéseit a párisi tudományok akademiájának személyesen terjeszté elé. — Midőn felolvasott érdekes értekezése után szerényen vissza akart vonulni, egy kis barátságos ember csatlakozék hozzá, ki dicsérőleg nyilatkozott a nagy veszélyvel járó kísérlet felől, s résztvevőleg tudakozódott a fiatal vegyész állapotáról és körülményeiről. — E kis ember *Humboldt Sándor* honfiktársa volt, a nagy természettudós és utazó, ki épen egy nappal azelőtt tért vissza olaszországi utjából. Humboldt pártfogása által

*) Geologia, mineralogia, botanika, physiologia, pathologia.

vette a fiatal tudóst, és közbenjárása által kieszközlé, hogy megnyílt előtte Gay-Lussac párisi vegyész magán laboratoriuma, hová idegennek igen nehezen lehetett bejutni. A nagyhirű francia vegytudós szíves barátsággal fogadta a szép tehetségű fiatalot, s Humboldt-tal együtt kieszközlé, hogy Páris legkitünőbb tudósaival közelebbről megismerkedhetett. Nemsokára innét Liebig, 21 éves korában, a *giesseni* egyetem vegytani székére hivatott meg mint tanár, és ezt megint Humboldt pártfogásának és közbenjárásának köszönheté.

Ezen tanári minőségben Liebig több mint 25 évig működött, rendkívüli munkásságot és szorgalmat fejtven ki; — megemlítendő, hogy ebbeli fáradozása a belátó okos kormány segítsége által, melly őt minden segéd-eszközzel ellátta, hogy a vegytani vizsgálatokat és kísérleteket, s másoknak abban való oktatását előmozdithassa, igen megkönnyítettett. A kormány bőkezűsége által Liebig képessé lön, Németországban az első nyilvános vegytani laboratoriumot fölláttatni és fölszerelni. Kétségtelen, hogy ez Liebignek egyik legfőbb érdeme. Ezáltal a kicsiny s különben is tekintélytelen egyetem számos évig a vegytani tanulmányok középpontja lön. A mivel Európában minden országából tódult ide a fiatalság, hogy részint a vegytanban, részint a gyakorlati életre olly igen szükséges *reál* tudományokban magát kiképezze. Minden nemzetből voltak itt fiatalok, kik a vegytan további kifejlésében résztvettek. A többi közt Anglia volt leginkább képviselve, mellyet a vegytan számára Liebig nyert meg először; sőt amerikaiak sem hiányoztak. — Tarka vegyületben voltak itten gyógyszerészek, orvosok, physiológok, mineralógok és mindenféle gyárosok. Itt nyert oktatást számos vegytanár, kik mai napig nem csak a német, hanem más országok egyetemi tanszékein sikerdusan működnek; itt avattattak be a tudomány titkaiba, szóval, *Giessen* volt a vegytudósok *Mekkája*, s innét terjedt szét a világosság a természettudományok csaknem minden ágára. Nemsokára belátták a kormányok, hogy milly sok függ a vegytan kifejlésétől az államok anyagi jólétének fölvirágztatására; és ekkor kezdék a tudományosan kiképzett vegyész érdemét méltányolni. Névszerint Angliában és Amerikában az, hogy valaki „Liebig tanítványa“ volt, — a legbiztosabb ajánló levél gyanánt szolgált.

Liebig föllépte óta egész új élet hatotta át a vegytudományt. Ő adta az első lendületet a vegytani tudományos kutatásokra, s megmutatá, hogy az, a hová csak kezeit teszi, mindenütt fölfedezéseket tehet.

Régibb vizsgálatait Liebig egész 1838-ig leginkább a *Poggen-dorf-féle érkönyvben* bocsátá közre, noha már 1831. év óta Geigert a „*Gyógyszerészet tára*“ című folyóirat kiadásában közremunkálása által segítette. E folyóirat 1832-ben a „*Gyógyszerészet érkönyvei*“ címet vette fel, mellynek szerkesztésében 1838. év óta Liebiggel együtt *Wöhler* is résztvett, — s ez időtől fogva nagyobb tekintélyre emelkedett, és a tudomány jelentékenyebb terjesztője lön. 1840-ben szükségesnek látták, címét: „*A vegytan és gyógyszerészet érkönyvei*“-vel fölcserélni. Eddigéle ezen Liebig és *Wöhler* által szerkesztett és kiadott folyóiratból már 100 kötetnél több jelent meg. — Ezen folyóiratban, Liebignek a szerkesztésben való beléptével gyakran igen éles és csipős bírálatok jelentek meg.

Az illy viták által Liebig tekintélye a tudós világ előtt nem kis csökkenést szenvedett; de tanítványai néha még nála is sokkal tovább mentek. Minden idegen érdem előtt tökéletesen szemet hunytak, és csak mesterükre fordíták minden figyelmüket. 1847-től fogva a *Berzelius* által örökségképen hátrahagyott: „*Évi tudósítások a vegytan, természettan, ásvány- és földtan haladásáról*“ című folyóirat szerkesztését vette át.

Nem nagyobb és terjedelmesebb munkái, millyenek: „*A vegytan kézi szótára*“, mellyet 1842-ben kezdett meg, s még máig sincs bevégezve, — és a „*Vegytan kézi könyve, tekintettel a gyógyszerészetre*“ 1843-ban, — idézték elő az ő nagy hír-nevét; — hanem egyedül azon számos vizsgálat s egyes fölfedezések, mellyekre hosszú évek során végbevitt munkálatai és ismert merész fogásai által jutott. — Mindazon eredményeket, elveket és nézeteket, mellyeket 16 év alatt fáradozó szorgalommal szerzett és összegyűjtött, két nevezetes munkájában bocsátá közre. Az egyik „*A szerves vegytan, a mezői gazdaságra alkalmazva*“, megjelent 1840., és 1846-ban már 6-ik kiadást ért; a másik címe: „*Állati vegytan (Thier-Chemie), vagy a szerves vegytan a physiologia- és pathologia-ra való alkalmazásában*“, kiadta először 1842-ben, és 1846-ban

3-ik kiadásban jelent meg. Hogy pedig ezen két jeles munkájában foglalt tanait és elveit a nagy közönség számára is élvezhetővé tegye, írta ismeretes „*Vegytani levelek*“ című könyvét, melly előbb részletekben az „*Allgemeine Zeitung*“-ban látott világot, s csak azután adta ki egy kötetben, melly 1851-ben már 3-ik kiadást ért. Ezen közkedvességű, könnyen érthető szép munka csaknem minden európai mivel nyelvre le van fordítva. Sajnos, hogy még magyarban nem bírjuk.

Nem volt azonban könyv egyhamar, melly olly élénk mozgalmat idézett volna elő, mint Liebig „*Mezőgazdasági vegytana*“. Egész új világot árasztott a növény-physiologiára, s a mezőgazdaságnak hanyatló félben levő elméleteibe új életet öntött.

Liebig igen nagy érdemeket szerzett magának ezen könyv által, mellynek egyáltalában jótékony befolyását félreismerni lehetetlen; mert innét veszi kezdetét azon élénk érdeklődés, melly minden oldalról a tudományos vegytan iránt ébredt. Liebig erélyes föllépte következtében a vegytan új korszakába lépett. Az általa megkezdett munkát nemcsak számos és kitünő vegyészek, physiológok folytatják komoly és erős kitartással, hanem a gazdák is tudják, hogy a mezőgazdasági vegytan elveitől minő hasznot várhatnak.

Liebig érdemei legnagyobb elismerést az angoloknál nyertek; ezen gyakorlati nemzetnél, melly az üres elméletek és a gyakorlati hasznos közt igenis tud különbséget tenni, melly jól tudja, hogy a gyakorlat csak úgy biztos és célravezető, ha alapos elmélet által vezéreltetik és megfordítva.

Liebig jelenleg Münchenben van, hol a bajor kormány számára egy roppant nagyszerű laboratoriumot építtetett, és most is tanítással s vegytani kísérletekkel foglalkozik. Liebigtől még sokat vár a tudós világ.

Falusi reg.

Csak egy fényes csillag ragyog még az égen,
A nap mindjárt feljő, ha az is lemegy;
Hármat szól a kakas az eperfalombon,
Ébred rá a béres és nagyokat gondol . . .
Nem hogy miképen lesz ma a munka sorja,
Hanem ha szép álma mégis igaz volna!
S míg tünődik, gondol, s tekintget a résre,
Megzavarja őt a pásztor kürtölése.

A gazda is kijő, szélyelné a kertben,
Hogy megigazítsa a mi nincsen rendben.
Mi ne volna rendben? . . . ha nem hogy az éjjel
Nem érte-e a sors valami veszélylyel?
Isten utja benne, hogyha érte volna!
(A ki így hisz, érez, — meg van az nyugodva) . . .
És fején kalapját megbólintja szépen,
S gondolatja felszáll hála-imaképen!

A galamb turbékol, játszadozva reppen,
Elszállnak a duceból a tornáczra ketten;
Ott egy barna lányka buzát hint a földre
S a bóbást, s a tarkát fölveszi ölébe,
Mig azt czirogatja, elpirul az arcza,
Szép szemét valaki hátulról befogta, —
És rebegeve kérdi: tán te vagy az Pista? . . .
„Jó reggelt, leányom“ — mond az édes atyja;

Látja ezt az anyjuk s elmosolyg fölötte,
A mint a gerjesztőt a tűz alá tette;
Képelete szárnyán visszazáll a multba,
Mikor neki is volt még efféle dolga.
Aztán hogy mint anyja a szép Erzsikének
A dolgot ne hagyja csak tréfás beszédnek, . . .
Megdorgálja szépen, hogy így s úgy nem illik —
Olly szót kiejteni leányuk tudnillik.

Ez alatt a nap is fennragyog az égen,
Sürgés-forgás zaja hangzik át a légen;
Meghuzza az öreg a kisebb harangot,
(Csak így hívják már őt, mióta elaggott)
A hívő keresztyén jól figyel e hangra,
Mig munkához fogna — elmegy a templomba;
Buzgó könyörgéssel megújítja lelkét,
Sükerrel, haszonnal végzi dolga rendjét.

Felporzik az utcza, kasza kapa csendül,
Majd itjak dalától a mező megzendül;
E zengésbe vegyül a pacsirta dalja,
S a danát az ég is gyönyörködve hallja!

Fejes István.

Az utolsó budal basa.

Történeti elbeszélés JÓKAI MÓR-tól.

(Folytatás.)

Petneházy könnyüvérét nagyon megzavarta ez a legutolsó hír. Szeretett volna benne kételkedni, lehetetlennek találni, hogy Tököli Imrét, kit maga a szultán tett királylányá, magyarok fejedelmévé, most egy török szeraskér elfogja és lánczokba veresse; azonban jól tudá, hogy Ihánzáde a szüntelen kóborló Mehlevi dervisek után mindenről, a mi a török birodalom határai közt történik, jól szokott értesülve lenni, s utójára — a török rendszer mellett ez sem volt lehetetlen, kivált miután a szeraskér Sátán Ibrahim, s a nagyvezér Fekete Ibrahim Tökölit személyesen, a magyarokat pedig általánosan gyűlölték.

Azonban, hogy e felől bizonyosabbá legyen, visszament Abdihoz, kire félórát várákozni kellett, míg a fürdőből kijő; az alatt szóbeszédbe elegyedett az előszobában ácsorgó csausztisztekkel; s szóba hozta, ha nem kapott-e a basa Nagy-Váradról valami izenetet. Azok közül egyik azt felelte rá, hogy onnan nem; hanem Egerből. — Rosz kedve volt-e, vagy jó az izenetvétel után? — Bizony nagyon rosz.

A kijövő basa azonban most is szokott atyai nyájasságával fogadá Petneházyt, mint szokták szíves atyák fogadni leányuk bevallott szerelmesét, a kiből ők is meg vannak nyugodva. Behívta magához alvó szobájába s szokás szerint kávé és pipát adatott neki.

Petneházy többször megkísérté, hogy Tököli-re vigye a beszédet, de a vén török vezérből e tárgy felől nem lehet választ kicsalni. Ugy tett, mintha ő tudna erről legkevesebbet s segített ő is találgatni ifju vendégének.

Egyszer aztán azt kérde tőle Petneházy: „Mi hír Egerből?”

Erre a kérdésre ránczba vonult a basa homloka, látszott rajta, hogy ez a kérdés bosszantja.

— Bizony fiam, Egerből rosz hír jött. Ismerted a kassai kuruczparancsnokot, Petróczyt?

Ez Petneházynek testi lelki barátia volt; azonban a török légkör annyira hatott már az ifju lelkére, hogy jónak látta, némellykor nem tudni azt, a mit tud.

— Nem ismerem. Felelé közönyösen.

A basa gyanusan nézett szemei közé; kávéját megkavargatá, egyet szürsölt belőle fogain át, s hosszú vártatva kimondá:

— Ez a hitszegő kutya átadta Kassát a római császárnak.

Petneházyt ez a hír nagyon megrendíté; alig birta elrejtteni felindulását; hogy Petróczy, az elégületlenek legszivósabbika, feladja a rábizott Kassát, felső Magyarhon kulcsvarát, a protestansfelek első védbástyáját; ez több mint árulás, ez elárultatás! Most már bizonyos, hogy Tököli-el van fogva, hogy a török porta a magyarokat a millyen magasra fölemelte, olyan magasról ejtette le.

Petneházynek minden csepp eszére szüksége volt, hogy megzavarodását eltitkolja, most már ugyancsak örült rajta, hogy eltagadta Petróczyvali barátságát. Ő is elkezdte azt hűtelennek szidni a basa előtt. „Mit fog majd erre Tököli mondani?”

A basa megveregeté fiatal vendége vállát bizalmasan s azt felelé rá:

— Ezt majd megkérdeheted tőle nemsokára magad.

Petneházynek erre a válasza olyasmi jutott eszébe, mintha Tököli ezóta már a magas mennyekben lehetne s rövid nap alatt neki is utána kellene menni. Még is több magyarázatot akart hallani.

— Hogyan gondold ezt, Abdurrahman?

— Ugy, hogy Tököli ez óta Sztambulban van s rövid időn téged is oda foglak küldeni.

— (Értem, a fejemet. Gondolá erre magában a kuruczvezér.)

(Folytatás következik.)

László Károly levele Amerikából.

VII.

A Tehuantepeki kirándulás folytatása s vége.

(Vége.)

Ész. szél. 24° 46'; greenw. nyug. hossz. 80° 33'. Julius 4-én.

Február 12-én Tehuantepeket elhagytuk, „La Chivela” felé. A hegyek között utunkból kitértünk egy melegvizü forrás megnézése végett, melly attól $\frac{1}{8}$ német mérföldnyire van a magas, sziklás hegyek közötti keskeny völgyben. A víz csak lúgy-meleg, és izleléssel benne semmi ásvány-izt nem éreztünk. „La Chivela”-setéttel értünk, kissé fáradva s nagyon éhesen. A

főmérnökkel s a társulat orvosával (mindketten egyesült-statusiak) órákig beszélgettünk, s gyomrom már szinte kényszerített, hogy őket utazó vendéglátási kötelességükre figyelmeztessem. Midőn a társulat titoknoka, születésére nézve német, s mindkettőnknek jó ismerőse, haza érkezett, s ez számunkra hamarjában jó vacsorát készített, melly miatt a főmérnök, ki iránt én hálára kötelezve nem vagyok, (de az ő részéről irántam ezt nem mondhatom) pirulhatott volna.

Február 13-án *Almoloyán* keresztül „El Bario” nevű rongyos indián faluba mentünk, hol szállást alig tudtunk kapni. Innen másnap reggel „Peta-pa” és „Santo Domingo” indián falucskában keresztül egy barlangot nézni mentünk, melly El Bariótól mintegy $\frac{3}{4}$ német mérföldnyire esik a legközelebbi hegyoldalban. Lovainkat a völgyben hagytuk egy gyermek gondviselésére, s mi indián vezetőnkkel a meredek, sziklás fákkal, bokrokkal s juh-szalagokkal sűrűn benőtt hegyoldalon félórai izzadás után a barlang szájához feljutottunk. Vezetőnk a hátán hozott szurkos fenyőből hasogatványt csinált. Abból mindegyikünk egy-egy csomót vett egyik kezébe s a másikba egy gyertyát s vezetőnk elől (a tartalék hasogatványval hátán) biztos, otthonos léptekkel haladt, s mi őt tartózkodva követtük a tágas nyíláson le 40—50 lábnyira egy kis tóhoz, mellynek tiszta, hideg vizéből jött itunk. Innen, hol fel, hol alá bujkáltunk, mászkáltunk a barlang ágaiban fél óráig. Vezetőnk mondá, hogy a barlang több mérföldnyi hosszú; de mi, részint, mert semmi újat nem láttunk, részint mert még az nap $3\frac{3}{4}$ német mérföldet kellett lovagolnunk, a vizsgálódással felhagytunk. Alakjára s alkatrészeire nézve a barlang az aggtelekihez hasonló, de nem olly szép, nem olly nagyszerű, nem olly érdekes. A barlangtól lemenés közben akarattunk ellen többször leültünk.

Mire leértünk, dél volt, s indultunk „San Juan Guichicove”-be. Utunk hegyes, völgyes vidéken ment keresztül s igen köves volt. A meredek-hegyoldalakon kigyózó ut néhol annyira ki volt már vágva a lovak s öszvérek lábai által, hogy az omladozó toronyba vezető kölépessékhöz hasonlított. Hegyről hegyre mászva, végre naplemenetkor feljutottunk San Juan Guichicovehez, melly a főhegylánczból kinyuló kar lapos tetején van rendetlenül elszórt viskóival elterülve, mintegy 30 holdnyi földön. Az 5000-nyi miveletlen, csaknem félvad lakosság a hajdani „Mije”-tribus maradéka. Ezen lomha, dologtalan, gyáva nép az alatt levő völgyekben tengerit, czukornádat, rizst, paszulyt s más főzeléket termeszt, leginkább csak a maga szükségére; mert, ha többet termesztetni alkalmatlan helyzetük és lustaságuk engedné is, azt — piacához közel nem levén — el nem adhatná. Marhajók kevés van, de öszvérek száma ezerekre megy. Ezeket ők rendkívül kegyelik, mondhatni imádják. Azt mondják, hogy minden kis öszvér világra jöttével szoktak az összesereglett indiánok, égő gyertyákkal kezükben, énekelni s imádkozni, hogy az Isten azt tegye hosszú életü jó állattá. Öszvéreiket a guichicovei indiánok igen kimélik; azokra sok terhet sohasem tesznek, s gyakran lehet látni, hogy hegynek menet még azon tehernek is egy részét az indián a maga hátára veszi. Öszvéreikre ritkán ülnek fel, hanem azt gyalog menve vezetik, vagy hajtják. — A tartomány kormányzója az utépitő társulatnak, a szerződés szerint, tartozik segédkezet nyújtani, p. o. a népet illő fizetésért munkára szólítani. A kormányzó a guichicoveiakat is felszólította, hogy öszvéreikkel menjenek a társulatnak dolgozni, utasokat s podgyászokat szállítani, egy öszvért $\frac{3}{4}$ dollár napi-díjért. Nem akartak. Erre a kormányzó hat Juchitáni nemzetört küldött hozzájuk, őket kényszeríteni. A mint a nép megtudta, hogy ezek jönnek, a falut üresen hagyták, az erdős hegyek közé mind szétfutottak. Ez mutatja harciaságukat is. — Az utas a falu helyzetét látva, természetesen kérde magától, hogy mi indította e népet arra, hogy ott építsenek falut, hova madáron kívül egyéb állat alig juthat? Azt hinné az ember, hogy a hódító Cortez fegyvere elől menekültek, rejtőztek oda; de a nép közt élő regéből ugy látszik, hogy Cortez őket már ott találta. — A faluban egyetlen nevezetesség egy, valami 50 mázsás harang. Mikép vitték azt oda, hova öszvérek hátán lehet csak terhet felvinni? Vagy, ha ott öntötték, ki öntötte? A harang egy alacsony haranglábban áll, s rajta az egyik oldalon durva kiálló betűkkel ez van: felső körirat: „Roque Gallardo Gobernador. Pie Pater Dominice ora pro nobis,” az alsó körirat ez: „Fray José Mariano Palano cura y presidente, Sancte Johannes Baptista ora pro nobis.” Az egyik oldalon középen van: „A. 1767” az ezzel átelleni oldalon durva három kereszt, mellyek közül a középső nagyobb. Ezeket kívül a harang derekán van öntve három gyík, a Santiago rend jele. Ezen harangon kívül van más két kisebb harang, mellyek 1774-ben öntettek.

Mig itt mi a harangokat néztük, észre sem vettük, hogy a kíváncsi nép körénk sereglett, minket bámulni. Én közöttök szét nézve, látám, hogy különösen egy kis gyermek utitársam mögött ennek lángszinü piros haját mély elmerüléssel bámulta. Erre figyelmeztettem utitársamat, ki a gyermek látása végett hátra fordult. A kis gyermek utitársam még pirosabb szőrrrel és szelölével borított képét megpillantván, megijedt és sikoltva futott hazafelé. — Épen akkor két asszony a templomajtót zárta. Kértük őket, engedjenek bennünket egy pillanatra bemenni. „Igen” — felelé az egyik — „ha adnak ők sz. Jánosnak egy mediót” ($\frac{1}{16}$ dollár ezüst pénz). Megígértük s a szent kapu előttünk megnyílt. De milly kellemetlenül lepettünk meg, midőn templom helyett magunkat csak tetőtlen négy fal között találtuk. A templomnak négy fala egészen fel van építve, de a tornyok és boltozatok hiányzanak. Az épület bárha már korhadó félben van, mutatja az építő jó izlését és építész tudományát. Az oldalajtók be vannak falazva. A főajtóval szemközt, a nagy hosszukás négyszög végében, áll egy pálmafa levéllel fedett szin. Ez alatt van az oltár és néhány életnagyságu faragott kép. Egy oldalti lőczán sok apró (2—3 láb magas) jó művészi kézre mutató régi, esonka, béna faragott

kép van nyugalomra félre téve, mint szolgálatra már alkalmatlanok. A mint az oltárhoz értünk s az azon lefejezve térdelő Sz. János előtt álltunk, az asszonyok figyelmeztettek bennünket ígéretünkre s mi szavunkat beváltottuk. A mint a többi szentek faragott képeit sorra néztük, mindegyik számára kértek az asszonyok tőlünk egy-egy mediót. A templomot illetőleg a nép szájaiban az a rege él, hogy midőn Cortez azon helyet meghódította, elhatározta magát, ott egy derék templomot építeni. Az ördög megjelent neki s az építést csak azon feltétel alatt engedte meg, ha a hozzá megkívántató követ Cortez maga fejtí, a maltert tojás fehérével csinálja s a templomot egy éjjel a hajnali kakaszoig bevégzi. A két első feltételnek Cortez eleget tett, de a hajnali kakas-kukorikolásig a templomot csak annyira építhette, mint most áll. s a mostani indiánok azt hiszik, hogy hiában való dolog volna nekik megkísérteni, bevégezni azt, amit a hatalmas Cortez képtelen volt felépíteni.

Én látva a falubeli viskókat, a lomha szegény népet, a még fel sem épült s már romnak mondható istenházat; s tekintve azt, hogy a gyermekek iskolában nem neveltetnek; látva azt, hogy míg a nép földhöz ragadt szegény, a pap évenként 8—12 ezer dollárt csinál magának, egyet sohajtottam s a civilizatio és felvilágosodásnak ide minélelőbbi eljutását kívánva, társammal tanyánkra ballagtam, melly — bár házigazdánk spanyol kivándorlott, tapasztalt, angolul is beszélő s meglehetősen műveltnak látszó ember volt — a többi nyomorult indián viskóktól sem külsejére, sem belsejére nézve nem különbözött. Az épületben két szoba volt, mellyek egyikébe az utcáról is nyílt egy ajtó.

Ez, úgy látszott, valahol boltul volt használva s most a gazda s gazdasszony hálószobája lett. A másik nagyobb szobában hált a gazdasszony apja, s az szolgált éléskamrául, konyhául és ebédlőül. A szobákon ablak nem volt, azok padlózva, padlásolva s meszelve nem voltak. — Csekély vacsoránkon túl esvén, a háziasszony a nagyobbik szobában egy rácsozatra terített gyékényre mutatva mondá, hogy ha nyugodni akarunk, ott van ágyunk. Nyereg zsákjainkból s levett ruháinkból vákosokat csinálva, lefeküdtünk, s nyugodni akartunk, erőködtünk, de a gyékényen keresztül a rácsnak minden veszőjét s csomóját éreztük, s örültünk mikor virradni kezdett, hogy szenvedésünknek vége lett. Reggeliztünk s indultunk.

Ez nap visszaértünk a már előbb említett 5 $\frac{1}{2}$ mérföld tanyához s kénytelenek voltunk éjjelre ezen nyomorult szálláson maradni.

Ezen tanyán csak egy épület van, s ez áll egy hosszú, széles levelekkel fedett rongyos szinből, mellynek egyik vége konyhául, a másik pedig élestarul és ebédlőül szolgál s éjjelre az egész szállószobául használtatik,

ha vannak, kiket balsorsuk éjszakára ide szoritott. Vacsoránk állott maradék törött paszulyból, főtt sonkából, kétszersült kenyérből és fekete kávéból. Ágyunk volt egy tábori nyoszolya, minden ágybéli nélkül. Reggelink volt: a vacsora második kiadása, egy-egy pohár pálinka pótlékkal. Lovainknak tengeriből egy-egy abrak este s egy reggel: s ezekért fiztetett velünk

az Egyesült statusi fogadás 5 $\frac{1}{2}$ dollárt (több mint 11 pft.) — Midőn reggel utra indultunk Suchil-felé, meglepetve láttuk, hogy az ut csaknem járhatlan volt a felvágott mely, uj, agyagsártól, sokkal rosszabb mint mikor először ott keresztül mentünk. Azóta a déli részen egy csepp eső sem volt, ott mindig száraz szelek fujtak s a felhőtlen égről a nap perzselve sütött, itt pedig az uton feneketlen sár s az egész természet olly vidám, mint a teremtés 7-ke napján volt. — Így volt ez Suchil s így onnan le Minatitlánig. Milly roppant különbség van az Atlanti és Csendes tengeri lapályok között, mellyeket egymástól csak 18—20 német mérföldnyi táv választ el!

Utánunk este a Kaliforniából jött utasok (számszerint mintegy 70-en) és a posta is megérkeztek, többnyire kifáradt öszvéreken, s némelyek gyalog, mert öszvérvörök a nagy sárban kiáll-

lott, kidőlt. Reggel a „Suchil“ gőzösön indultunk le. Az utasok, kik majd mind el voltak látva 5—6 csövű pisztolylyal, jól mulatták magukat a homoktorlatokon s partszéleken sütköző vagy alvó alligatorokra (amerikai krokodilok) s a fákon ugráló majmokra intezett puffogatással. Bárha utunkban a víz alacsonyága miatt többször megfeneklettünk és sokáig vesződtünk, 12 óra alatt Minatitlánba értünk.

Visszapillantások az olasz hadjáratra.

Sokáig fog még a világ a lefolyt rövid, de eredményeiben igen fontossá válható háboru eseményeiről írni.

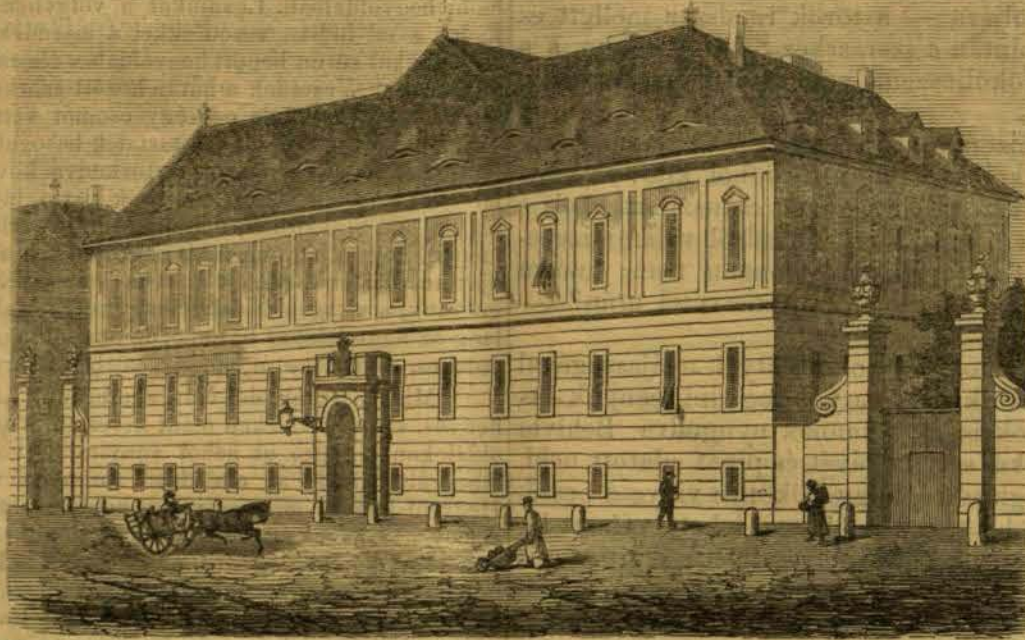
Az egyes hadi tények részletei csak most fognak mindinkább kibontakozni s mindegyiknek fog akadni megírója, megörökítője. — Mi is kizszenelendünk időszakonként egyes mozzanatokot a felmerülő visszaemlékezésekből s közlendjük azokat, mellyek közelebről érdekelhetnek. A következő rajzzal kezdjük közléseinket.

I.

Három magyar huszár Vogherában.

A hadjárat első szakaszában történt, midőn az osztrák hadsereg még Piemontban állott.

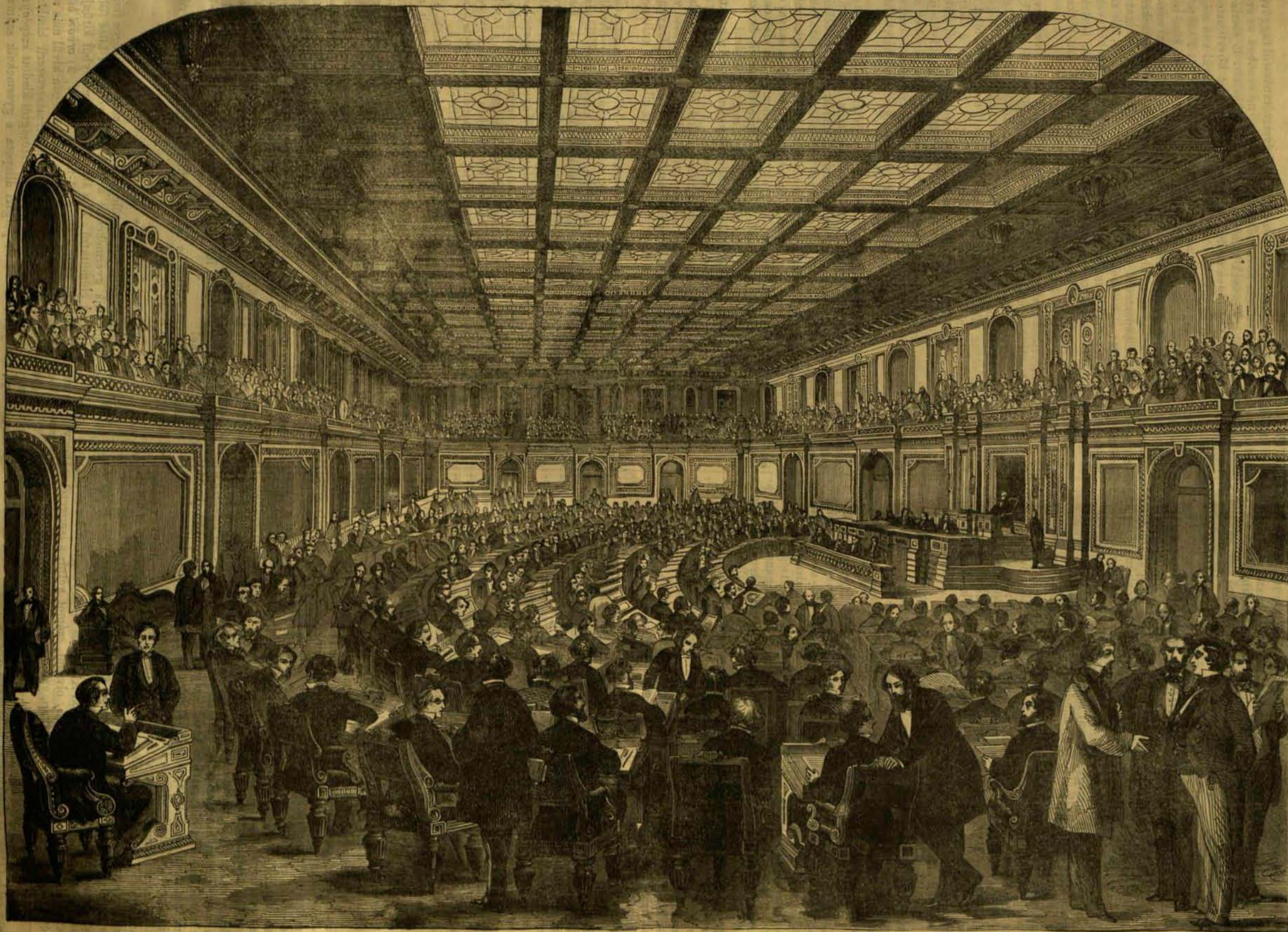
Majus 12-kén a kémszemlén visszamaradt három huszár; ezeket üldözőbe veszi számtalan olasz lándzsás; utjukba esett Voghera piemonti városa, melly több ezer lakossal bír. Itt nagy tömeg állja el utjokat s kényszeríteni akarják a huszárokat a megadásra. De ezek nem gondolnak a veszélyre, neki vágatnak a tömegnek; az egyik huszárt egy golyó

A váci országos siketnéma-nevelőintézet. — (Lásd a szöveget 414. lapon.)

Három magyar huszár Vogherában.

Az új országgyűlési terem Washingtonban. — (Lásd a szöveget 115. lapon.)

földre teríti, de él még lova, ezt megragadja a másik két huszár s azzal együtt utat vágva maguknak, szerencsésen, sértetlenül táborukba érnek. A két megmaradt huszár neve Faragó és Dózsa, a meghalté Biró volt. — Annak idejében táviratilag jelentették e vitéz tettet.

A váci országos siketnéma-nevelő intézet.

Vác város Pest közelében a többi között egy jeles épülettel dicsekszik, mellyben egyike legjótékonyabb országos intézeteinknek már több mint félszázad óta üttötte fel tanyáját, s azóta folyvást áldásdus sikerrel működik. A siketnéma nevelőházát értjük, mellynek rajzát a tallapon közöljük.

Európa nyugoti országaiban már régebb időkben keletkeztek ilyenemű intézetek. Régen belátták ott, hogy minden emberi nyomor és testi fogyatkozás között legszánalomra méltóbb a siketnéma sorsa, különösen az olyané, a ki nevelés nélkül maradt s ennek következtében elmetehetségeinek, testi ügyességének hasznát nem vehetvén, az emberek társaságában mint egy száműzött úgy tévelyeg, nem részesülve örömben, bánatban; nem ösmerve sem saját, sem az emberinem rendeltetése célját, sem nem tapasztalván elméjének fokenkénti fejlődését. Irtoztató csendben és hangtalanságban látja lefolyni napjait — gyakran gyötörve vágyaktól, mellyeket betöltenie lehetlen. Százszorta szomorubb állapot, mint még a született vaké is! s könnyen válhatik valódi állatias tengéssé.

A régi világban nem fogták fel az illy szerencsétlenség nagyságát és a siketnémat úgy tekintették, mint az Istentől eltaszított esztelen lényt, kit megvető irtózással kerültek s olykor a leggonoszabb tettek végrehajtására használtak, sőt voltak népek, kik ha gyermekeiken a siketnémaság jeleit észrevették, azonnal kivégezték őket.

A kor és műveltség haladásával azonban itt is felvilágosodottabb, emberiebb szempontok vergődtek tulsulyra. Nem csak, hogy belátták mindinkább a siketnéma állapotának valóban könyörületre méltó mivoltát, hanem a baj lényegét vizsgálván, neveltetésük lehetőségét és rendszerét is feltalálák. Bebizonyulva látták azt, hogy a siketnémaéknál a siketség és némaság nem egymástól különböző okokból származó fogyatkozás, hanem sokévi tapasztalás bizonyosága szerint a siket szótalanságának oka rendszeresen nem a nyelv, sem az ész, hanem egyedül a halló szervek hiányos alkatában rejlik; hogy épen olly szólószervekkel bír, mint akármely más ember s azokat csak azért nem használhatja, mert hallása nincs. Látja, hogy mi, ha beszélünk, ajkainkat mozgatjuk, de változatos hangjainkról fogalma nincs. (A más nemű némaé csak a ritka kivételek közé tartoznak, s ezek is kétfélek: 1) halló némaé, kik hiányos szóló szerveik miatt nem képesek beszélni, de hallás útján épen úgy elérhetik lelki képeztetésüket, mint a vakok; 2) tompa elméjű némaé, kik gyöngye észbeli fogékonyságuk miatt, a szavak és beszéd hangjait, értelmét magukévá nem tehetik.)

Már a XVII. s XVIII. században kezdék tehát itt-ott belátni s egyes példákon tapasztalni, hogy a siketnémaé sanyaru helyzetén nevelés által nem csak segíteni lehet, de azok oktatás által majd mindennemű emberi foglalkozásra alkalmassá tehetők. Legnagyobb érdem illeti e részben *de l'Épée* lelkeszt Franciaországban s *Heinicke* Sámuelét Németországban, kik a mult század második felében elsőként találták ki a siketnémaé oktatásának alapos rendszerét. Ezek példáján indulva támadtak idő folytán a többi intézetek, úgy hogy jelenleg Európában mintegy 150, Amerikában 6 s Ázsiában 1 siketnéma-intézet van, mellyekben közel 5000 siketnéma növendék részesül oktatásban.

Térjünk most már közelebb a mi intézetünkhöz. Bécsben, Mária Terézia császárnő uralkodása alatt 1779-ben alakult egy illy intézet. Ennek nyomán támadt a mienk is. Ugyanis a gazdag gömörmegeyi birtokos s tudományos szenvedélyű *Chászár András* (Császár) egy ideig Bécsben tartózkodván s többi között az ottani siketnéma-intézetet is meglátogatván, ennek jótékonyosságát s czélszerűségét belátta. Haza jövén, minden gondját oda irányozta, hogy e szerencsétlenek számára hazánkban is létesíttessék illy növelde. Azonnal meg is kezdé itthon a pénzügyűjtést, a mi szép sikerrel haladt előre. *Chászár* nemes törekvése dicsőült I. Ferenc királyunk által is megtudatván, az ő felségének a m. kir. Helytartótanácsához 1800. évben kibocsátott rendeletével nem csak teljesen méltányolva lón, hanem az ügyet a király vette legmagasb pártfogása alá és Chászárt az e czélra gyűjtendő adakozások beszedőjévé kinevezte. Így sikerült még azon évben 80,000 ftot gyűjteni a siketnéma alap részére, mihez ő felsége a király 5000 ftal járult, oda ajándékozván egyszersmind az egykori váci püspöki lakot is az intézet helyiségeül. *)

Már 1801-ben négy hazánkfia küldetett Bécsbe olly célból, hogy magukat a siketnéma-tanrendszerben kiképezzék. Ezek 1802. aug. 15-én kezdtek meg Vácson hivatásukat, Simon Antal igazgatása alatt; ezt követte 6 évi működése után Schwartz Antal, szegszárdi születésű hazánkfia, ki 34 éven át e téren szerzett tapasztalatait jeles könyveiben hagyta hátra. Jelenlegi igazgatója Zsigmondovics Pál.

Nézzük közelebbről az intézet belsejét. Célja — mint az eddig mondottakból kitünik: — a siketen született vagy kora megsiketülés következtében szólni nem tudó, azaz: néma gyermekeket a polgári társaság hasznos tagjaivá képezni. A tanítási nyelv, a szülők kívánsága szerint, magyar vagy német. Minden növendék tanul valami mesterséget vagy művészetet; a leányok női munkákban gyakoroltatnak. A nevelés 6—7 évre terjed s ez idő alatt minden növendék megtanul írni, olvasni, számot vetni; s ismereteket szerez a természetrajzban, földleírásban, vallás- és rajzban.

*) Az intézeti épület homlokzatán a felirat olvasható: „Fovendis, Iostituendisq; Surodotis, Franciscus Imperator Augustus et Rex Apostolicus.”

Az intézet mindjárt kezdetben, közvetlen a Helytartótanácsától függővé tétetett s eleinte 60 siketnéma növendékre volt alapítva, mi azonban az országos adakozások töképezésének kamatjaiból létre nem jöhetett. E szerint 1852-ig csak 30, ez időtől fogva pedig, a kamatok növekedése következtében 43 növendék élvezi az országos alapítványokat. Ezeket kivül van még 20 magán alapítványi növendék, kik az egyes jötevők által lefizetett 2000 pft töképezés kamatjaiból láttatnak el. Ezen két rendbeli növendékek közé tehetősb szülők gyermekei is fölvetetnek 120 pft évi díjért és amazokkal mindenben egyenlő tartásban részesülnek. — Tekintélyesb családok gyermekei az intézetben bülön kiképeztetést s ellátást nyerhetnek, miről az intézeti igazgatóság gondoskodik; — helybeli gyermekek pedig, vagy olyanok, kik az intézetbe föl nem vétetnek, a tanórákra szabadon járhatnak, csak a könyvek és írószerek használatáért kötelesek az intézeti pénztárba 10 pftot fizetni. Összesen mintegy 80 növendék nyer jelenleg oktatást az intézetben, kikkel az igazgatón kivül 1 lelkész, 3 tanár és 1 rajzitanító foglalkozik.

A mi az intézetben uralkodó tan- és nevelési rendszert illeti, erre nézve Kollonics Antal volt igazgatója egy pár évvel ezelőtt megjelent derék cikkében (Vahot, Magyarország és Erdély képekben II. köt.) e következőket jegyzi meg. Minden siketnéma gyermek, midőn az intézetbe kerül, hoz magával egy, az ő köréhez alkalmazott természeti *jelnyelvet*, mellyen ő, mint a halló egyén, valamely nemzeti nyelvet megtanulni képes. S miután a siketnéma gyermek képeztetése nem a halló, hanem a látó érzékeken alapul, szükséges, hogy minden élőszó értelmét a jelszavak által felfogja és ezekkel saját gondolatait közölni képes legyen; miért is mihelyt a siketnéma gyermek az intézeti oktatásba bevezetetik, azonnal elkezd a tárgyakat nevezetők szerint s tulajdonságaikkal együtt megismerni, mellyeket eddig részvét nélkül bámulva szemlélt.

Legelső tanítása a siketnémaéknak: a betűk leírása és természetszerű hangoztatása s a Bonetféle Abe-nek megtanulásából áll (mi a kéz ujjainak változatos alakításán alapul); ez osztályban a tanító figyelmezteti növendékeit, mikép lesz egyes betűk összerakásából egész szó és értelem. — Eleinte csak olly szavakat ismertet meg tanítványaival, mellyeket érzékeik felfoghatnak, és csak akkor, ha már számos olly szavakat tudnak jelölni, továbbá, szóval és írással megnevezni, léphet át az elvont tárgyak tanításához. — Az első osztálybeli tanító foglalatossága tehát a fő-, mellék-, és igenevek neveit, és ezen kivül a számnevek értelmét, jelek által növendékeinek megmagyarázni.

A második osztályban a tanítás a nyelvtudomány elemi részeinek oktatásából áll. Legelőször is megismerkedik a növendék a névmásokkal, fő és melléknevekkel, igékkel, elől-utóljárókkal s határozókkal. Mindez gyakorlati példákkal, kérdésekkel és feleletekkel világosittatik fel, mi által képessé válik a siketnéma, saját gondolatait rövidebb mondatokban kifejezni. Ugyanez osztályban megtanulja a számolás négy első nemét, és elkezd a vallásbeli első fogalmakat ismerni.

A harmadik osztályban előjönnek a mondattan részletei, a kötszavak, a foglalomód, a közbenvető és származtató szavak használata; a nyelvtudomány szabályai gyakorlati példáokban, bővebb értelem kifejezésével előadottnak, továbbá több tagu és soru számokkal munkálatok taníttatnak. Ezek mellett ismereteket nyernek a természetrajzban, földleírásban s főleg a vallásban. A váci intézet tanárai 1838-ban egy szótárt készítettek, mellyben minden szónak jelét leirták, mi által a *jelnyelo* könnyebb megtanulását és megérthetését megalapították. De hogy az intézeti nevelés minél inkább megfelelhessen céljának, s hogy az innen kilépendő siketnémaé a jelnyelven járatlan embertársaikkal is gondolataikat könnyebben közölni legyenek, mindhárom tanosztályban fő figyelem fordítottatik a kimondásra, vagyis *hangnyelvre*, melly különféle mesterséges fogásokkal segítettik elő.

Ezek fővonalai a váci országos intézetben divatozó rendszernek, s az intézet jótékonyosságát s rendezettségét mindenki, a kinek alkalmá volt azt közelebbről megismerni, örömmel ismerendi el; azt azonban tagadni szintén nem lehet, hogy az sokkal kisebb alapra van még most is fektetve, semmint a szükségnek teljesen megfelelhett. Ki van számítva, hogy Magyarországon minden 100 siketnéma gyermek között csak egy részesül oktatásban, azért, mert a többinek hely nem jut. Pedig vajjon kiknél kívánatosabb a nevelés jótéteménye inkább, mint a szegény, szánalomra legméltóbb siketnémaéknál? Más civilizált országokban kivétel nélkül minden siketnéma részesül oktatásban. A váci intézetből minden tanév végével 10—12 növendék lép ki; ezek megürült helyeire mintegy 40 folyamodvány jó az igazgatósághoz évenként; ez is roppant sok, és pedig hány apa és anya lehet az országban, a ki nem is tudja, hogy szerencsétlen gyermekeik számára illy intézet létezik! — Már több ízben fejeztetett ki azon ohajtás, vajha a siketnémaé elemi oktatására az ország egyes kerületeinek fő helyein alsóbb, a hon fővárosában pedig a polgári műveltség minden ágában leendő oktatásra nézve egy fő siketnéma-nevelőintézet létesülne!

Azon reménnyel zárjuk be ismertetésünket, hogy elvégre az e részbeli hiányt is pótolni fogja az idő!

Az intézetbe leendő fölvetelt illetőleg a következőket szükséges tudni. Szegény sorsu szülők, kik gyermekeiket az intézet növendékei közé fölvetetni ohajtják, tartoznak előmutatni: 1) a *keresztlevelet*, mellyből kitünik, hogy a gyermek 9 évesnél nem ifjabb s 14-nél nem idősb; 2) *orvosi bizonyítványt*, hogy a gyermek nem tompa-elméjű és siketségén kívül más testi fogyatkozásban nem szenved, továbbá, hogy a természetszerű himlőzést kiállotta, vagy sikerrel beoltatott; 3) a rendőrhatalóságtól kiadott *szegénységi bizonyítványt*, mellyben a szülők polgári állapota s gyermekeik száma is

érintve legyen. — Ezen három hiteles okirat, Ő cs. kir. Fensége, Magyarország főhatalmához intézett kérvényhez csatolva az illető hatóság útján a cs. kir. Helytartóság egyik osztályához benyújtandó, honnan az Vácra, az intézeti igazgatóság hivatalos használatául megküldetik, mely az efféle kérvényeket minden tanév végével, az üres helyek betöltése végett felsőbb helyre fölterjeszti; — az eredményről az illető szülék, vagy jöltevék hivatalos uton értesítetnek. — Az ingyenes osztályba fölvevett siketnéma fi- vagy leánygyermek, egy öltözetten kívül, legalább is négy pár fehér ruhával ellátva, október hó első napjaiban Vácra elhozatván, az intézeti igazgatóságának bemutatandó.

Azon szülék vagy jöltevék, kik gyermekökért 120 pft. évdíjt fizethetnek, — a főntemlített orvosi bizonyítvány mellett, egy öltözetten kívül, 6 pár fehér ruhával ellátva, az illetőt akármikor elhozhatják az intézetbe. E díjért a gyermek oktatást, orvosi segélyt, sőt élelmezést és ruházatot is nyer. — Olly családok, kik gyermekeik számára az intézetben külön oktatást, nevelést és eltartást kívánnak, az intézeti igazgatóságához utasíttatnak.

Egyes siketnéma gyermek képzetésére 2000 pft. tőke lefizetésével örökös alapítványt lehet tenni, minek következtében az alapítónak, vagy az általa kirendelt utódnak joga van, egy siketnéma gyermeket a képzetés idejére (6—7 évre) kinevezni s ennek kiléptével az alapítványt más egyénre ismét átruházni. Az efféle alapítvány örök időre fentartja a szerző nevét, mi okból ezen magán alapítványi növendékek vas ágyaira a szerző vagy alapító neve fölíratik.

Az eddigi alapítók következők: Zsolnai Dávid, veszprémi főprépost; Kolozsvári Sándor, veszprémi kanonok; Fuchs, Wurm és Kluch, nyitrai püspökök; cs. kir. Pest város; gróf Nádasdy Ferencz, mint váci püspök 1, mint kalocsai érsek 2, Draveczky Ferencz, esztergami kanonok; a nagyváradi káptalan; Erdélyország; gróf Batthyány, Zichy; Jankovics Márton, alesperes és jankováci plebános; özv. Jeszenovszky szül. Joannovich Magdolna; — Király Antal, siketnéma intézeti tanár; Ürményi Ferencz; özv. Csuzyné szül. Talián Rozália; Gáspárik Kázmér, váci főprépost; Ebner József németujfalusi plebános.

Az új országgyűlési terem Washingtonban.

A washingtoni kapitól rajzát bemutattuk a Vasárnapi Ujság mult évi 48. számában. Ez épület helyét maga Washington, az északamerikai köztársaság alapítója, szemelte ki s 1793-ban sept. 18-án le is tette alapkövét. Mindemellett olly kevés pénz gyűlt egybe, hogy az építés csak lassan haladhatott s ezért 1812-ben, a háboru bevégezése után, a congressus több ülését, a washingtoni polgárok magánházában volt tartani kénytelen.

A kapitól további kivitelét 1815-ben kezdték meg. Az a római-korinthus stylben a római pantheon mintájára van építve. A képviselők számának szaporodásával, a kapitól nagyításának eszméje is fölébredt, de a congressus csak több év mulva határozta el annak megvalósítását. Ezt illetőleg egy, mindkét ház által kinevezett s egyesült bizottmány 1848. máj. 28-án nyújtá be a nagyobbítási tervet. Négy hónappal később a középítészeti választmány lön megbizva, az építési tervek benyújtására fölhevást s a legjobbnak itélendő tervnek 500 dollár jutalmat hirdetni. Mintegy 40 terv érkezett be, és a szerencsés pályanyertes Anderson C. F. lett Új-Yorkból. A kivitelre felügyelettel Meigs kapitány lön megbizva.

A kapitól mindkét szárnya egyenlő; az építési anyag fehér márvány. Teljes befejezésig a költség 5 millió dollárra megy. A képviselők háza új gyűlésterme, melyet rajzunk mutat, a déli szárny keleti végében van. Négy-szegű, 140 láb hosszú, 93 láb széles s fölül nyel világosságot; mindnégy oldalát, egy 16 láb széles karzat veszi körül. A falakat festések fogják díszíteni, melyek jeleneteket ábrázolnak Amerika történetéből.

A mennyezet egy nagyszerű vasrostély, mellynek középső szemei üvegablakul szolgálnak, a mellékszemek pedig mindannyi keretek, mellyek fal-festményeket foglalnak be. A szószék egyszerűsége és szépsége által tűnik ki; olasz márványból van faragva s tarka tennesei márványzaton áll. E körül állnak félkörben a képviselők tagok íróasztalai.

A kapitól egész homlokzatának hossza 765 láb, és a világ legpompásabb épülete egyikének tekinthető.

T Á R H Á Z.

Wise léghajó-utazása.

Nemrég olvastunk Wise azon tervéről, hogy Amerikából Európába léghajón akar átutazni. Ő, Lamountain, Gager és egy amerikai lap tudósítója tettek is léghajón nagy utat, de csak St.-Louisból Új-Yorkig. Azonban ez is legnagyobb a léghajón eddig tett utak közt, azért megérdemli, hogy néhány szót ejtsünk róla.

St.-Louisban a léghajó este felé szállt fel; a bennülők a várost, a vidék völgyeit, hegyeit, mezőit, erdőit mind összességben láták szorulni, míg végre minden egybefolyt szemeik előtt. 8 óraker tapasztalák, hogy lenn már nyugta van, ámbár ők még fenn teljes fényben usztak. A föld sik zöld mezőnek látszott, mellyet egy sötétes réteg fátyolozott el mindinkább szemeik előtt. A hegyek, így fölülről nézve, nem látszottak puposoknak, hanem elterülőknék, alacsonyoknak s tompáknak. A sötétség alulról lassankint fölfelé közeledett; lassankint a nap is eltűnt, egy sötét vörös felhő tömeg mögé; de nem sötétült be teljesen, még 10,000 láb magasról is meg lehetett különböztetni a foltokat, mellyek a földön a váltakozó völgyek, hegyek, mezők, erdők, folyók, tavak által mutatkoztak. Egy nemében az átlátszó gőznek usztak a léghajó, mellynek alkotó részeit nem lehetett látni, de mintha mégis fényrészecskékből lett volna összetéve. E fény hatása igen sajátos volt. A léghajó minden része vilánytól fényleni (phosphoresciren) látszott, mintha csak tűzzel lett volna megtelve.

A léggömb minden ráncza, vonala, a kötelek, szóval: minden olly világos volt, mintha csak fátylával lett volna megvilágítva; az óra számaikat is mindig tisztán lehetett látni. És e jelenet, minél magasabba szálltak, annál szebb lett. Ennek magyarázata abban rejlik, hogy a felhők vilánytal megterhelve és a nap melege által áthatva, kisugározták és a légen átlóvték azon fényparányokat, mellyek bár maguk láthatlanok, mégis megvilágították a légutait. Egyébiránt ez éj a kivételesek közé sorozandó, mert midőn Green, Mac Mason és Holland lord szintén éjjel Londonból Weiburgba léghajóztak, olly sötét volt, mintha csak fekete márvány-tömegben usztak volna.

Éjfélutáni egy órától egész fél ötig csak 4—500 láb magasan haladt a léghajó a földtől. Az utasok közül három elaludt; a lég kellemes meleg volt. Egy óraker a hajó hirtelen súlyedni kezdett, mignem a fák csucsát érte. Ekkor a még meglevő 3 fontnyi álsúlyt (Ballast) kivetették, s hallották még, mint csörögtek le annak porszemek egy ház fedeléről. E könnyítés által a hajó akkorát emelkedett, hogy egy óriási erdő felett megakadás nélkül uszott el. Lamountain, a bennülők egyike, valahányszor ház felett haladtak el, lekiáltott, s közönségesen kutya üvöltése, ugatása volt rá a felelet.

Végre virradni kezdett. Keletről arany színű fény kezdett derengeni, ezt a leggyönyörűbb hajnalpír követte, mire az egész látkör a legragyogóbban lett megvilágítva. A sötétség fátyola, melly este alulról fölfelé emelkedett, most el kezdett lassankint súlyedni, egy darabig még függni látszott a léghajó és föld között, s aztán eltűnt, mint a sűrű pókháló szövete, mellyet egy lehellet megsemmisít. Mint varázs-jelenet egyszerre minden a legragyóbb tavaszi fényben uszott az utazók szemei előtt. A sárga gabonaföldek, a kigyózó kék folyók, a zöld erdők, árnyékos völgyek, mind igen tisztán kive-

hetők voltak. Minden fa gyémánt koronát látszott hordani fején, a mezők ragyogtak, mintha drága kövekkel lettek volna behintve, s a folyók és tavak leirhatlan díszben pompáztak.

De e gyönyörű látvány rövid ideig tartott csak; nemsokára tintafeketeségű felhők ereszkedtek le. Köröskörül a szelek kezdtek fujni, mint eleven ördögök. A léghajó épen az Erie-tó fölött állt, mellynek hullámai 15 lábnyi magasra vertek föl. A léghajó el kezdett szállni kétszer olly sebességgel, mint a gőzkocsi gyors vonatáé. A bennülők közül Wise, és még kettő föl-másztak a kosárba, várván szerencsétlen végüket. Lamountain azonban lenn maradt a hajón, melly végre leesett a vízre, mintha csak szirtre pottyant volna, olly nagy csattanással, és három hordója be is tört, de a hajót kívülől bevonó viaszváson nem eresztette be a vizet. Most elvagdalták a köteleket, mellyek a léggömböt s kosarát a hajóhoz kötétek, kidobáltak minden súlyos tárgyat, föl szálltak mind a kosárba. A léggömb is emelkedni kezdett, s így a léghajó függve vagdalták le a hajónak még a köteleken csüggő rommaradványait.

A léggömb így megszabadulva a teheről, a partnak tartott, egy öserdő felett haladt el, s végre Új-York-államban egy óriási fában megakadt.

A léghajó ez utjában, átlag véve, egy óra alatt 15 német mérföldet haladt. Wise állítja, hogy fenn szakadatlanul fuj a szél nyugatról keletre, melly egy óra alatt legalább 50 s legfőlebb 80 angol mérföldet halad. Ez okból nyugatról kelet felé rendes léghajózást lehet létesíteni. Jelen kirándulásával meggyőződött arról, hogy St.-Louisból Philadelphiába, vagy Új-Yorkba a léghajózás mesterségének mostani kifejési fokán is lehet már rendes közlekedést eszközölni. Hogy miért nem juthatott el terve szerint Új-Yorkig, ezt adja okul, mert e czél elérésére a felső légréteg folyamáig kellett volna föl-emelkednie, vagyis 10,000 láb magassáig, és illy magasságban haladnia folytonosan, de uti-társai nem voltak ellátva meleg öltönyökkel, az oda fenn uralgó hideg kiállítására, kik miatt kénytelen volt csak 600 láb magasságban haladni. Még párszor ismételni akarja jelen utját, melly után végkép kikutatottnak véli azon föltételeket, mellyek mellett St.-Louis és Philadelphia-közt rendszeren léghajózhatni. Ezután Európába, nevezetesen Angliába, fog átléghajózni, mihelyt az az utra szükséges 6000 dollárnyi (12,000 ft.) költséget valahonnet előteremtheti.

Wise e kísérletével a léghajózás igen nagy lépést tett előre. Igen ki-szakmányolhatóan igérkezik a léghajózásra nézve azon elv felállítására, hogy a felső légrétegek folyását kell fölhasználni. Ennek nyomán a kelet felé irányuló légfolyam az Amerikából Európába jutás lehetőségét igen valószínűvé teszi. Remélhetőleg megtalálják a nyugat felé irányuló légfolyamot is, és ekkor a visszautazás sem lesz lehetetlen.

Wise főnebb említett utazásakor egy irányzó készüléket is vitt magával; de nem alkalmazhatta, mert az csak úgy lett volna használható, ha magához a léggömbhöz lett volna erősítve. Szerinte azonban e készülék a léghajózásnál nem bir gyakorlati czélszerűséggel.

Nagy érdekléssel nézhetünk azon idő elé, mellyben Wise ur tervezett utazását Európába valószínűvé teszi; mert az a léghajózás ügyét ismét közelebb viszi a tőkélyhez.

A budai hegyek. *)

A budai regényes szépségű vidék egyik főhátránya, a vízhiány, melyen gyökereztül csak közös erővel segíthet. Vannak azonban még egyéb akadályok is, melyek a gyönyörű tájnak érdemszerinti élvezhetőségét és népesedését gátolják, és melyeknek eltávolítása leginkább a község részéről lenne eszközleendő, annál is inkább, mivel csekély áldozattal, könnyű szerrel cél érhető.

Egyik nagy baj, hogy a budai hegyeken átkigyózó, gyakran fölötté kényelmes és csaknem általán kellemes utak nincsenek kellőleg megjelölve. A számos úsvények, melyek az egyik s másik mulatóhely összekötésére az erdőkön át törettek, a szép árnyas gyalogutak, melyek sűrű erdőségek közepett, a szomszéd helységek felé vezetnek, csak az avatottak előtt ismeretesek; biztos kalauz nélkül eltéved a szegény vándor és járatlan utakon óráig barangolhat a nélkül, hogy a kívánt célhoz juthatna.

E bajon igen könnyen segítve lenne, ha mindenütt utmutatótáblák állítatnának föl, ha a keresztutaknál, az egyes erdei mellékvényeknél stb. utmutató feliratokkal ellátott táblák alkalmaztatnának, melyek segítségével kiki, minden további tudakolódás nélkül, könnyen eligazodnék. Ennek szükségé oly szembeötlő, mikép valóban csodálatos, hogy eddigelé nem történt.

Ily utmutatók föllátása oly csekély költségbe kerülne, hogy finanszírozása szóba sem jöhet, holott ez eszmének fogantatása többféle előnnyel kecsegtetne, mert ez alkalommal a tapasztalás mutatná, hogy egyik másik vagy igen keskeny s kevés költséggel szélesbithető, vagy igen meredek, vagy fölötté göröngyös stb., min szintén könnyen sígíthet. Ez alkalommal továbbá azon tapasztalás tétetné, hogy sok kitűnő szépségű hely vagy még nincs is megkeresztelve, vagy neve igen ismeretes, jelesen a budai hegylánczatnak magyar nevei nem úgy forognak a népkán mint kívánatos lenne; utmutatófeliratok e neveket fölélesztenék és népszerűekké tennék.

A megjelölés elmulasztása jelenleg annyira megy, hogy még közmulatóhelyek is, mint például a Szép juhászné, annak híjával vannak, pedig nemcsak budapestiek, hanem vidékiek, sőt külföldiek is nem ritkán fölkeresik városunk e sveiczi jellegű sétáit.

A közlekedési könnyűség is a teendő még elég tág mezejét tárja fel; az egynehány év előtt tervezett, sőt nagy hévvel fel is karolt vasut, mely úgy, ugylátszik, egészen dugába dőlt, lehetővé tenné, hogy a szegényebb osztályiak is egy kényelmes kirándulás élvezetét részesülhetnének; de addig is a bérkocsisok, főleg vásár- s ünnepnapokon, tulköveteléseinek úrszabási mérséklése a középosztályiakat legalább hébekorba részesíthetné ezen kedvterítő mulatságban.

Hogy a budai hegylánczat számos telepjeivel, pompás ültetvényeivel s kellemes nyugpontjaival nem eléggé népszerű, már azon körülmény mutatja, hogy még legkitűnőbb pontjairól, és az azokról nyíló nagyszerű kilátásokról sem igen birunk fa- vagy kö-, réz- és acélmetszetekkel. A németországi városokban a legjelentékenyebb mulatóhely százféle rajzban szerepel, és levélpapírok, étlapok, czimjegyek stb. homlokán a még oly kisszerű tájnak is különféle rajzával találkozunk.

Nálunk az ipar e neme kevésbé ismeretes; mi nem dicsekszünk a természet nagy adományaival, mi nem örököljük ily módon s uton, mit a jótékony természet párosulva emberi szorgalommal a kedélyföldéítésére létesített, mert kevés kivétellel magunk sem ismerjük kincseinket.

Évről évre szaporodik ugyan a nyári lakok amugy is tekintélyes száma, de mennyi kies tér lenne már, mely Tusculanum keletkezésére alkalmas helyül kínálkoznék, a nélkül, hogy az efféle szükséglet iránt kellő érzettel s szükséges pénzerővel bíró polgártársainknak szembe tűnnék, és miért? mert budai hegyvidékünk még nem eléggé népszerű.

Minden eszköz tehát, mely ezen kincs feltárására és megismertetésére vezet, szükségképen emeli annak értékét is, biztosítja annak jövőjét. A Lipót mezőn létesülendő közp. tábolyda nem kevéssel fog e vidék elevenítéséhez járulni, hatását azonban csak úgy nem fogja eltéveszteni, ha a többi vidékek is kellőleg megjelölt kényelmes utak, és megtelelő közlekedési eszközök által vele közelebb összeköttetésbe fognak hozatni.

Irodalom és művészet.

— (A naptárak megindultak!) Már említettünk két előrsi csatárt, a sárospataki és fehérvári naptárakat, melyek már hetek óta a közönség kezében vannak. Most jelenthetjük, hogy a folyó pesti vásárra már tömegesen jelentek meg naptáraink, még pedig a legnépszerűebbek. Szándékunk van mind-egyiknek tartalmát bővebben ismertetni, most csak annyit sietünk jelenteni, hogy az alább megnevezendő naptárak szerkesztésében felszűnő ez idén a szorgalom és igyekezet s azok régi közönsége most még hasznosabb és mulattatóbb kézi könyveket fog birni bennök. Igen csinos kiállításban előtünk fekszenek:

1. *Protestáns naptár* 1860. évre. Szerkeszté Ballagi Mór. Ára 50 kr.
2. *István bácsi naptára*, Szerkeszté Majer István. Ára 50 kr.
3. *Kakas Márton naptára*, nagyszámu sikerült képekkel s törhetlen jó kedvvel, bővített tartalommal. Ára 80 kr.
4. *Bolond Miska naptára*. Képei különösen jók; metsző, éles satyrájának, gunyoros élezeinek még több jeleivel, mint a híressé vált előbbi évfolyamokban. Ára 80 kr.

Nem különben megjelent:

5. *Határidő naptár*, ügyvédek s az üzlet mindenféle embereinek számára. Ára 1 ft.

*) E figyelemre méltó cikket a „B. P. H.” után közöljük.

— (Magyar Akademia.) I. Az Akademia utolsó nagygyűlése által kihirdetett következő jutalomfeladásra: „Kivántatik egy történeti és széptani emlékirat Kazinczy Ferenczről mint költőről, prózairól és műfordítóról, tekintve a nyelv átalakítására gyakorolt hatását is, aug. 20-kaig mint határnapig egy pályamunka érkezett ily jelíggel: „Tout ce qui est grand, est legitime à sa manière; la médiocrité seule n'a pas de place dans le royaume de Dieu. R.”

II. Az ugyanakkor kihirdetett e feladásra: „Költemény kivántatik, melynek tárgya: „Kazinczy Ferencz emlékezete,” ugyanaddig tizennégy pályamunka érkezett ily jelíggel:

1. Ki volt Kazinczy? kell e kérdenem?
Lehettek, s voltak hű apostolok,
De ő a nyelvnek megváltója volt. — Vachott S.
2. Első valék én, a ki, mint mívelé
A parlagot, törvényt s példát adék. — Kazinczy (Sylvesterről.)
3. Él magyar, áll Buda még.
4. . . . ő a nyelvnek megváltója volt. — Vachott S.
5. Hiv és nagy vala. — Kazinczy.
6. Zengjétek el a legszebb
Dalt néma hantomon.
7. . . . fél századig
Tartá vállán, mint Atlas az eget,
A nemzetiségnek ügyét — Petőfi
8. Oh szép, mikor feledség-nyomta földből
Kisarjad a sziv, az elporhadott,
Mint rom fölött a repkény ha kizöldül,
És kegyelet sir rája harmatot — Arany.
9. . . . Quondam cithara tacentem
Suscitát Musam.
10. Magyar nemzet? most nem volnál magyar
Ó akkor volt az, midőn senki nem volt.
Midőn magyarnak lenni
Szégyen vala. — Petőfi.
11. Hogy busong egyedül. — Révai.
12. Hazádnak rendületlenül
Légy hive, oh magyar!
13. Szóljunk a dolgozhoz!
14. . . . ő a nyelvnek megváltója volt. — Vachott S.

A pályairatok az akademiái nyelvtudományi osztálynak aug. 21-én reggeli 8 ór. Fáy András tiszt. tag. ur elnöklete alatt tartott bizottmányi ülésében a titoknok által benyújtván, azoknak bírálók rendeltettek; a jelíggel levelek pedig az Akademia és Lukács Mórictiszt. tag. ur pecséteivel egy közös boríték alá lezárva a levéltárnoknak adattak őrzés véget. Kelt Pesten aug. 21. 1859. Toldy Ferencz, titoknok.

— (Beregszászi Pál egy újabb munkája.) Mérnökeinket, építészeinket, s általában technikusainkat érdekelni fogja, hogy az e téren már számos érdemmel bíró buzgó szerző ismét új művel szaporítá kiadásait. A munka czime: „A tárgyakkal, a látás tudománya szerinti ismertetése és rajzolás.” XII rajztáblával s két rendbeli melléklettel, készítette Beregszászi Pál, hites mérnök. Nyomatott Debreczenben. A rajztáblák igen tiszták s érthetők.

Az 1-ső melléklet: a már rajzolatban meglevő különböző kiterjedésű lapoknak, más alakú, de ugyan azokkal egy négyszög mértékbeni foglaltatlapokká átváltoztatására vezető szabályokat tárgyalja I. rajztáblával.

2. melléklet: a mérnöki tudomány szerint lerajzolt lapoknak és testeknek, fából vagy más anyagból, vagy csak papirosból kiformáltatására, s megkészítésére vezető szabályokról értekezés. I. rajztáblával.

Az egész munkálatnak, kemény fedélben bekötve, ára 2 pft. Tíz, egyszerre megrendelt s előfizetett példányra, egy tiszteletpéldány járul.

Együttal figyelmeztetjük az illető közönséget, hogy Beregszászi Pálnak a rajzolásról és építészetéről megjelent eddigi munkái is számos példányban kaphatók még Debreczenben a szerzőnél, ki szívesen szolgál velök a megrendelőknek.

+ (Az új magyar Museum) VII-ik vagy juliusi füzete megjelent, következő tartalommal: „A magyar képzők és ragok a szanszkrit nyelvészeti rendszer világában,” Lubóczy P. Ferencztől. „Kazinczy Ferencz Levéltárczájából negyedik fogás,” (Kazinczy F. és Vida László), Lugossy Józseftől. Egy finn runa, Petényi Salamon sirverse Székács Józseftől. — A Magyar Akademiai Értesítő V-ik számának tartalma: „A magyar nyelvészkedés köre,” Ballagi Mórictől. „A pozitív és negatív philosophiáról VIII;” Horváth Cyrilltől. „Adalékok a halálbüntetés kérdése újabb fejleményéhez,” Pauler Tivadartól.

+ (Azog Egyetemes egyházi történelméből,) melyet Nagy Zsigmond egrinegyei áldozár s képezdei tanár fordít magyarra, most jelent meg a második kötet, mely a középkort foglalja magában, s 273 lapra terjed nagy nyolczadréten. Az egész munka három kötetből áll, Egerben jelenik meg; előfizetési ára 4 ft. 20 kr. új p. (Bolti ára kötetenkint 1 ft. 75 kr.)

+ (Az „Apotheosis Kazinczy éoszázados emlékére”) Plachy Ferencz rajza után, szines nyomatban megjelent. A sikerült allegorikai képet a „Holtgyfutar” adta ki előfizetési számára; külön is megszerezhető Plachy Ferencznel (Sebestyén-tér 1. sz. a.); ára legvastagabb papíron 1 ft. 30 kr., gyengébb papíron 70 kr. új pénzben. Ki egyszerre tíz példányt vesz, annak darabja csak 1 ft-ba kerül.

+ (P. Szathmáry Károly „Történeti atakok”) című beszély füzerére Kibling Pál kiadó Nagy-Bányán, előfizetési fölhívást bocsátott ki. Előfizetési ár 1 ft. új p., mely sept. 15-ig küldendő be. A tiszta jövedelem fele a mármáros-szigeti ref. gymnasiumnak van szánva.

+ (A Szt.-István társulat „Morus Tamás és korszaka”) című érdekes és tanulságos történeti munkát adta ki Babinszky József fordítása szerint.

PESTI JÁNOS FÖVÉTELI VÁSÁRRA.

A VÁSÁR EMBEREI.

A vásár kettő nélkül nem szokott végbemenni: kereskedő és koldus nélkül. A vásárokról már többször szólunk, most fordítsuk figyelmünket azokra, kik a vásárnak és általában a kereskedésnek fő kezelői.

Vásárainkon s általában kereskedésünkben nagy szerepet játszanak a zsidók, mint egy csaknem kizárólag kereskedéssel foglalkozó nép és ez már régtől így van; mert a magyar azelőtt még kevésbé adta magát az életmódra, mint most. Így történt, hogy a zsidók és izmaeliták, már Szt. István korában nagy előmozdítói voltak kivált a külfölddeli kereskedésünknek, sőt itt benn is rövid időn annyira magukhoz ragadták az üzérkedést, miszerint I. Béla király (1061—1063), hogy fogásaik ellenében a nép megóvassék és a kereskedés hasznában kívülök mások is részesülhessenek, szükségesnek látta, a mérleget szabályozni s a vásárokat vasárnapról szombatára áttenni, melly napon, mint ünnepükön, a zsidóknak tiltja vallásuk az üzérkedést.

Az ő aranykoruk Magyarországon II. András király alatt volt. Azon örökös pénzzavar miatt, mellyben e király, rossz államgazdaság folytatása mellett, folytonosan szenvedett, nagy tért engedett az uszoráskodásnak s nyereszkedésnek. Lassankint majd minden királyi jövedelmek zsidóknak és izmaelitáknak adattak ki bérbe, millyenek a koronajóságok, a vám, adó, sóbányák, és a kincstár nyereségeül évenként veretni szokott pénz beváltása. Ennélfogva a kereskedés főbb és legnyereségesebb ágait is, millyen volt a só-, gabona-, bőr-, réz-kereskedés stb. szintén majdnem egészen magukhoz ragadták. Az izmaeliták magas kincstári hrvatalokat viseltek, sőt II. Andrásnak egy 1232-ről szóló oklevele szerint egy Teha nevű zsidó gróf (comes judaeus) Besenyő falut királyi adományban nyerte, mellyet később ugyancsak királyi engedelem mellett, 500 márkért eladott.

A zsidók siettek is e kedvező helyzetüket lehető legjobban kiaknászni s főleg midőn II. András király a szent földön harczolva, az ország fej nélkül maradt, büntetlenül gyakorolták a népen egyenes fosztogatásnál is kegyetlenebb zsarlásaikat — hahogy mind szóról szóra igaz, mit róluk e korból a történetírók följegyeztek, kik igen gyakran mártották epébe tollukat, midőn a vallási vakbuzgalomból általánosan gyűlölt zsidókat említették.

Az ország törvényhozói az ország inségét orvosolni akarván, több ízben ismétlőleg eltilták a zsidókat s izmaelitákat a kincstári hivataloktól,

vámszedéstől a bányák kezelésétől stb., de mivel emellett az állam zilált pénzügyeit nem rendezték vagy nem rendezhették, a másrésről meg rossz államgazdaságot folytató királyok, újra és újra a zsidókra s izmaelitákra szorultak, hogy szükségökben a nyomasztó pénzhiányból, habár pillantnyira is, kiszabaduljanak.

I. Károly és I. Lajos alatt az ipar és kereskedés gyors emelkedésnek indulván, a zsidók is igen elszaporodtak és az üzletvilágban felette elhatalmasodtak, úgy hogy némely városban még a tanácsházak s az isteni tiszteletre rendelt helyek is, zálogkép kezükre kerültek.

A vallási buzgalom és anyja által igen vezérelt I. Lajos kitiltá a zsidókat az országból, miáltal ez sok uszorástól megmenekült ugyan, de a kereskedés és az államgazdaság tőkéje tetemes csorbát szenvedett; mert a zsidóknak majd minden vagyona a kereskedésbe levén befektetve, kiköltözésükkel ezt innét kivonták, sőt az országból kivitték. Kiköltözésük ez üzletvilágban annál érezhetőbb volt, mivel az országban még akkor nem volt olyan osztály, melly annyira kizárólag a kereskedés s üzérkedésnek élt volna, mint a zsidó.

E száműzetésük azonban nem tartott igen sokáig, mert az örökös pénzzavarba bonyolódott Zsigmond királynak, a zsidók szívesen látott vendégei voltak az országban, kiknek 1436-ban kiváltságot adott, hogy 100 denártól hetenkint két denárt kérhettek kamatul, holott 1423-ig az egyházi törvény által tiltva volt, hogy a zsidó, keresztyének kölcsönzött pénztől kamatot vegyen.

A mohácsi ütközet után következett századok már nem voltak olly kedvezők a zsidókra nézve. Főleg az elhatalmasodott olygarchák zaklatásaitól és a rablóvárok uraitól felette sokat szenvedtek s alkalmilag törvény is hozott, melly a zsidóknak megtiltá, hogy Horvát- és Tótországban, Dalmatiában, a Vágvidéken és a bányavárosokban ne lakhassanak; sőt több helyről még a vásárok látogatásától is el voltak tiltva. Például 1780-ban csak Abelsberger és Liebner zsidó birt azon szabadalommal, hogy a pesti vásárokat szabadon látogathassák, s ezenkívül, ha valamelyik a városban kénytelenített meghálni, ez engedelmet 24 kron váltotta meg.

II. Józsefnek 1782-ben kiadott türelmi parancsa folytán, a zsidó mindenüvé bejutott, s legtöbb helyről a későbbi törvényhozás sem tiltá ki többé. Az 1807-ki országgyűléshez kérelevelet adtak be a zsidók polgárosításuk ügyében, de mellynek nem lett semmi eredménye. Ez ügy azonban, valamint Magyarországon ez időben minden más ügy is, gyorsan közelgett

kifejléséhez, úgy hogy az 1839–40-ki országgyűlésen a Karok és Rendek, az izraelitáknak a keresztyén nem nemesekkel mindenben egyenlő jogokat kívántak, melyly üzenet a Főrendek tábláján módosítást szenvedvén, O Fel-ségének felterjesztetett. Így létesült az 1840-ki 29-ik törvényczikk, melyly ugyan nem ad annyit, mint mennyit a Karok és Rendek eredeti üzenetükben kívántak, mindazáltal a zsidók polgárosítására nézve kezdetnek igen kielégítő volt. E törvényczikk szerint ugyanis a zsidó, a bányavárosokat kivéve, az országban mindenütt lakhatott, mesterséget űzhetett, legényeket tarthatott, de csak hitsorsosai közül, polgári telket, hol ezelőtt szerezhettek, ezentul is vehettek, gyárakat állíthattak stb.; de nemesi vagy jobbágytelket még sem vehettek, és az orvosin kívül más tudományos pálya előttük zárva maradt. A zsidók polgárosítása ügyének kifejlését azonban az 1848-ki politikai rázkódattatás szintén károsan megzavarta.

A zsidók polgárosításáról újabb időben egész könyveket irtak össze, több államban pedig teljes polgárjogot élveznek. Illyenek Franciaország, Hollandia és Északamerika, hol a zsidó a keresztyénekkal egyenlő polgárjogokat élvez. Ez államok példája bebizonyítja, hogy a zsidók felszabadításának nem lett azon káros következtése, mitől máshol annyira tartanak. A zsidók itt felszabadításuk után megszűnvé egyedül az üzérletre szorítva lenni, a különböző életpályák közt megoszlottak, s így a nép tömegében annyira elszaporodtak, hogy többé nem képeznek, és nem is képezhetnek oly elkülönített, elszármazott osztályt, mint képeznek oly országokban, hol még fölszabadításuk nincs behozva.

A nagyváradi márvány- és kőbánya.

Hazai iparüzleteink ismét egygyel szaporodtak.

Örömmel értesítjük a közönséget arról, hogy Nagyvárad vidékén a város közelében, Margitay mérnök és társai által e f. év tavaszán márvány- és építési kő-telep fedeztetett fel, már bányászterület megnyitott s f. hó 14-én „nagyváradi márvány és építési kőbányák” czégre alatt ünnepélyesen be is mutattatott.

A márványbánya Váradtól 2 óra járásra, az ismeretes Félix melegfürdő felett a belényesi országút által végig kigyózott gyönyörű völgy felső torkolatánál, az ut közelében fekvő hegy szakadékokban fekszik, s hozzá most már egy, a meredek sziklahegy oldalába nagy fáradsággal és költséggel vágott, mintegy 200 öl hosszú széles derék ut vezet. — Eddigelé négy fajú márványtelep találtatott, melyek között legkitünőbb figyelmet vont magára a fekete márvány-telep, mely — mint egyik érdemes tudósítónk írja — kiaknázhatlanságig reangeteg mennyiségével, ritka szépségű s mértékű rétegeivel, a legszigorubb igényeknek megfelel. — A rétegek nem csak mértékökre, de színükre nézve is különbözők, és szépek annyira, hogy szakértők ítélete szerint e honban e telep egyedülének nevezhető. — Tudósítónk alkalmat vett magának megtekinteni e telepeket; látta a 6-tól 24, sőt 30 és 36 hüvelykig vastag rétegeket, s 3-tól 18 lábnyi hosszúságban lefejtett köveket, s az egyik tiszta ében-fekete színével, másik fekete alapon a legszebb sötét narancs-sárga erekkel, majd ismét fekete alapon tiszta fehér erekkel vagy a kettő vegyest, söt fekete alapon vastag és egymást sűrűn metsző fehér és veres erekkel, vagy ezer alaku szín mosásokkal kellelmesen meglepő szép darabokul tűntek fel; kettőzött szépséggel az előmutatott, már kifényített darabok.

Az építési kővek bányája — attól mintegy félórai járásra — a M.-Csakere vezető országút mellett egy ritka s csodás szépséggel alkotott völgyben nyitattatott; — gazdagsága szintén temérdek rétegeiben áll; minőségére nézve a legjobb építési homokkövek közé sorozható.

Valóban nem csak a hazai ipar, de e vidék e nembeli üzlete is kiszámíthatatlan nyeresémet birand — különösen a márványművekre nézve — e telepeken, a mennyiben minden e nembeli forgalom csak Pest által s többnyire idegen márványokkal, eszközöltetett eddigelé, s költséges volta miatt száz meg száz kegyeletes érzet maradt kielégítetlenül; most már e vidék is saját kebelében birandja a forrást, s hiszszük, hogy az e nembeli vágyak kielégítésére s ébresztésére, a derék vállalkozók minden lehetőt megteendének. Ugyanezért nem is kívánhatunk egyebet, mint: adjon az ég méltó sikert nekik, e kemény kitartást igénylő munkájukhoz, adjon általános elismerést s méltánylást hazánk ez ujonnan fölfedezett természeti gazdagsága iránt.

Mint halljuk, a nemzeti Múzeum számára már küldtek be e márványokból több példányt a vállalkozók.

Ipar, gazdaság, kereskedés.

⊙ (Uj találmány.) Egy amerikai mérnök oly gőzkocsit talált fel, melyet a jégen lehet használni, minden vasut nélkül. Nagy hasznát fogják ennek venni az északgönczi jeges vidékeken.

⊙ (A fáról a rovarokat s egyéb pusztító férgeket kiüríthetni.) következő egyszerű módon. Meleg vízben halzsír-szappant olvaszunk fel, s ez erős szerrel a féreggel belepelt fát fecskendjük be. Ettől a fáról mindennemű féreg dögölve le hull.

⊙ (A fényképező puská.) Skaife egy oly fényképező gépet talált ki, melyet a zsebben hordozhatni. Evvel csak czélozni kell a kitűzött tárgyra, s egy pillanat alatt le van az fényképezve.

⊙ (A bécs-pesti borkereskedő-társulat) alakító választmánya aug. 17-ki ülésében elhatározta, hogy részvények aláírása végett részvények nyomásának, melyeket e napokban szét fog küldözni s a mint egy millió alá lesz írva, a társaság életbe lép. Aláírási iverk letéve lesznek hazánkban a Gazdasági Egyletnél, az Első magyar általános biztosító-társulatnál, a magyar

Kertészeti-társulatnál, a pesti főbanknál, valamennyi vidéki szőlészeti s gazdasági egylet s kereskedelmi kamarák elnökeivel s az alakító választmány elnökeivel s tagjainál.

M i u j s á g ?

+ (Uj lapok a vidéken.) Már régebben emlegették, hogy a bajai nyomdatulajdonos egy magyar és egy német lapot szándékozik megindítani. Most ismét fölmerült e hir, s mint halljuk, az illető már folyamodott is a szükséges engedélyért.

+ (Szinházi hírek.) Sziglieti két új darabjára készülnek színészeink; az egyik szomorujáték, czime: „Álmos,” a második vigjáték, czime: „Az adósok börtöne.” Két szép operát is remélhetünk az őszre, u. m. Nicolai „Windsori vig hölgyeit” s Meyerbeer „Ploermeli bucsuját.”

+ (Kecskeméty Károly) „Szántó-pilis emléke” czimű csárdást adott ki. A csinos mű Jurkovic László urnak van ajánlva. Ára 40 uj kr.

+ (Auber új operát irt), czime „Faublas.” Szövege Scribe tollából került ki Párisban.

+ (A jelen havi képtárlatban) 75 festvény van kiállítva, melyek közül néhány különösen megérdemli, hogy megtekintsük.

+ (Szkalniczy Antal) fiatal építész hazánkfia, kiről már több ízben dicserőleg nyilatkoztunk, legközelebb Berlinből egy, Frankfurtban építendő terem versenypályázatában vett részt s 26 pályázó között itt is az első díjat nyerte.

+ (A pesti izraelita imaház) gyors fölépülését és gazdag fölszerelését leginkább annak köszönheti, hogy a benne levő székeket az egyes izraelita családok drága pénzen megvásárolták. Ez imaházban mindössze 3500 szék van, s egy-egy székek ára 150, egész 500 pft, így tehát csupan a székek megvétele százezreket jövedelmezett.

+ (A Kertészeti társulat első dinnyeversenye) f. hó 19-én ment végbe. A kiállítás, mondhatni, egyedül Pestre szorított, legjobb dinnyetermő vidékeink csak nagyon kis mértékben voltak képviselve, s ami volt is vidékről, nem igen állhatta ki a versenyt a pestiekkel. A versenyző urak nagyobb részt személyesen is jelenvoltak. Első volt Hajós ur fehér héjú, apró magu, ikrás vörösbélű görögdinnyéje, mely akármely külföldivel is bátran versenyezhetett volna; termett Dömsödön. Utána Fogarassy ur zöld héjú, vörösbélű görögdinnyéje következett; termett Pesten. Harmadik Farkas uré Csányról. A többi beküldött dinnyék nem sokat értek. A sárgadinnyék közt kitünőleg első helyen áll Fogarassy urnak ugynevezett turkesztáni vagy Mészáros-fujta dinnyéje. Ezen kívül még kitüntek Göndös, Beniczky, Lika és Tarczaly urak dinnyéi. — Ezután a társulat hetenkint tart egy illy terménykiállítást más nemű gyümölcsökből is; f. hó 27-én pedig Palotán nagyszerű dinnyeszüreti bált rendez.

⊙ (A budai regényes hegyláncolat), mellyen van a pestiek kedvenc kirándulási helye, a Zugliget, Svábhegy stb. komoly jövőnek néz elé. E regényes táj kitünő jóságú vízforrásai évről évre szűkebb csövön eresztik frissítő éltető cseppjeiket. Különösen az idén oly nagy volt a vízhiány, millyen évtizedek óta nem volt. A Zugliget, a Ferenczhalomtól egész Budakeszig elnyúló hegyvonal s az e téren levő szép majorságok többé kevésbé mind vízhiányban szenvedtek, az Istenhegye forrásai is mindinkább fukarrá változtak. Az ott lakók messziről hordatták a konyhára és asztalra való vizet, mi sok idővesztéssel s költséggel jár, úgy hogy itt egy nem épen számos tagu családnak csak a víz belekerül havonként 6–8 forintba, de csak az asztali és konyhai szükségére való, fürdésről szó sem lehetvén. E vízhiányt főleg az ideai száraz és hőszegegy tél okozta, s ha ez még néhány évig így tart, a künn lakás drágasága miatt, megnéptelenedik a sveiczi vidékekkel vetekedő budai regényes tájék. Illy körülmények közt ott marhatartásról szó sem lehet, azért a majorságok száma évről évre jobban csökken, s a gazdaságok ritkulni kezdenek. — A vízhiányon vízvezetékek, vízmedencék, vagy ugrókutak furása által lehetne leginkább segíteni. Velence városa Olaszországban 2134 víztartóval bir s emellett, daczára a számtalan meghiusult kísérletnek, ugrókutak ásatásán is fáradozik, melyek készítése újabbán annyira tökélyesült, miszerint sokkal olcsóbbá kerül, mint egykor. — A felkarolt chinai furásmódhoz szükséges egész készülék 200 forintba kerül, millyennel Franciaországban Champagne krétaföldében naponként 20–25 lábnyit ásnak lefelé. Vízmedencék s ezeket egymással összekötő vízvezetékek szolgáltatnának a budai hegyekben annyi vizet, mi a marhatartáshoz s a konyhára kell. Illyeket pedig, Buda város részéről illő támogatás mellett, legelőbb létesíthetne az e hegyeken birtoklók közakarata.

+ (Hegedűsnét debreczeni vendégszereplésékor) sajátos kitüntetés érte. Egyik reggel — írja a „Hölgyfutár” — ismeretlen jóképű aszszony nyit be hozzá — a népből, ki könyves szemekkel szalad hozzá, megöleli, megcsókolja és nem győzi eléggé köszönni azt az örömet és élvezetet, melyet neki a művészno játéka és éneke okozott. Végre némi vonakodás után egy papirba tekert valamit vesz elő, s kéri, hogy fogadja el azt ajándékkul és emlékkul. A papirban egy fényes ezüst tallér volt. Az elismerés ezen őszinte nyilatkozata meghatá a művésznőt, s egyszerre könyezett és mosolygott, mint egy aprilisi nap. A nemesszivű ajándékot elfogadta, s szalagot huzatván keresztül a talléron, viselni fogja azt a színpadon, midőn porleányokat fog személyesíteni. Büszkén viselheti, mert ez valódi érdempénz.

+ (Párisban közelebb egy vendéglőt) nyitottak meg, „Spanyol- és Magyarországhoz” czimezve. Képzeliük, hogy azok közül, a kik e fölírást olvasák, hányan fogják magukban kérdezni: „qu'est ce que c'est que Magyarország?” azaz: micsoda fán terem az a Magyarország?

⊙ (A nasuti szerencsétlenségek) 1858-ban Angliában és Irlandban 266 egyénnek olták ki életét, 556-ot pedig sebesültté tettek.

+ (*Vasuti szerencsétlenségek*) egy idő óta feltűnőleg gyakran történnek. Közelebb Olaszországban fordult elő hasonló szerencsétlenség, a Viktor Emanuel-vaspályán, hol két egymással szemközt sebesen robogó katonai vonat ütközött össze. Az első két mozdony összenyomva, törve és zúzva feküdt ott, valamint vezetőinek hullái is. A kocsik egész sora széttöredezve, s a töredékek nagyobb részt 10—12 lépésre a szomszéd réteken heverték, iszonyu volt a holttestek és sebesültek látása, kik a romhalmazból kiszabadítottak. A francia testőr-tüzérek, kik Magentánál és Solferinónál a halált száz alakban látták, sirtak, midőn olly borzasztón megcsónkított társaikat megpillantották; olly megcsónkítás volt ez, minőt vágó, szuró és löfegyver okozni sohasem képes. Maguk az elősietett francia katonáorvosok sem bírták a borzalmat legyőzni, midőn e még jobbadán élő, alak- és idomnélküli emberi testrészeket megpillantottak.

— (*Végasztalás a kéményseprőknek.*) Szolnok, aug. 22. Egy nem csekély fontosságú és jövedelű — ugynevezett — új találmányról olvastam e lapokban, mely szerint a kémények bizonyos konyhasóval vegyített tapasztal vonatván be, azok kigyulhatlanokká válnak. Szükségesnek, sőt kötelességszerűnek tartottam, kivált, miután a „feltaláló“ sógor arkánumot (titkot) akar csinálni a dologból, s ebből nyereséget húzni; ezen arkánumot ember-társaimnak ingyen átadni, illetőleg a feltaláló ur leplét lerántani. — Ez arkánumnak én idestova 30 év óta vagyok birtokában, és azóta valahány új építkezést megláttam, mindenütt árultam, ingyen, de senkisémmel akarta elfogadni, senkisémmel követte, pedig való! — Hanem ollyanok vagyunk mi magyarok! A honi találmány nem jó, ha csak külföldről nem jó. — Tehát! Az egész mysterium a konyhasóban rejlik, másban semmiben! legfőlegb valami tartósabb tapaszt (kittet) talált hozzá a „feltaláló“, melykülönbözik a mi közönséges vakoló meszes tapasztunktól (magyarul „malter“) Ez is csekélység! A két Magyarhonban tömördek fész (gipsz) van, ezzel kell hát a kémény belső tapasztát előállítani, — különben közönséges jó vakoló méstapaszttal is századig megáll. A titok ebben áll: a só a füstben lebegő vízrészecskék által örökös nedvességben tartja a só tapaszt, s így ez szüntelen izzad; így hát, a mi a füstből, mint korom az oldalra ragad, azt megnevedze, de az izzadság-cseppek tömegesülvén, ezekből kis folyó tömeg képződik, s így a kémény önmagától mosódik. Ez okon a kémény belső talaját teknősen ki kell rakni téglával, s az oldalán a fenéknél egy két hüvelyknyi átmérőjű csatornát kell hagyni, mellyen a fennirt egybegyűlt nedvek kifolyjanak az udvarra, vagy akárhová. — Ha valaki hajlandó volna állítani, hogy most az állított „feltalálás“ után nyegléskedem: ám kérdezze meg Koczka Nándor szolnoki építőmester urat, őt egy új ház építtetése közben ezelőtt néhány hóval szólítottam fel: hogy a kéményeket belől illy módon vakoltassa. Ő akkor megköszönte, de nem hiszem, hogy követte volna. Már most mint „külföldi“ arkánumot talán használni fogja. — A kéményseprők ne rettenjenek meg: kell arra még 100 év is, míg ez általános divatba jő, őnk akkor nem fogják fejüket fájtatni, s addig még egy pár nemzedék kéményseprő inas, mester, s még gazdag mester is lehet. Akkor, a ki hátul marad, tegye be az ajtót. A varrógép rég divatban van, még sincs kevesebb szabóinas, mint volt. — Azonban nem fog ártani, ha e cikket több lap is említi — ez valóban nem tréfa, s ha csak egy égéssel lesz is kevesebb általa, már sok könnyel lesz kevesebb e világon, sok biztosító-társulat részvényesei alhatnak nyugottabban, de befolyással lesz a biztosítási díj csökkentésére, és a társulat gazdagulására is stb. — *Borosnyai László.*

+ (*Önkénytelen repülés.*) Közelebb egy viharos napon S...ben egy földmives nejével s kis fiával a szántóföldön a gabnakévéknél szekérré rakásával foglalkozott. A nő a szekéren állt, férje pedig a kévéket föludogatta. Egyszerre borzasztó szél kerekedik, s a kocsin foglalkozó asszonyt a levegőbe kapja. „Nézd apám, édesanyám elrepül!“ kiált most a megrémült fiú; mire az apa is föltekint, s a csudadolgót látván, jajveszékelve kiált: „Asszony! hova akarsz menni? gyere inkább le, s takarítsuk le a gabnát!“ Az asszony csakugyan le is szállt, de csak akkor, midőn már mintegy 25 lépésnyi utat tett a levegőben.

+ (*Szeged városa hatósága*) sajátul akarván megszerezni a színházépületet, hogy azt az illető igazgatónak díjtalanul bocsássa rendelkezése alá, az épület mostani tulajdonosaival az úrban már megegyezett, s a tulajdonosok ugyanazon önzetlen hazafiságot tanúsították ez alkunál, mint mikor az épületet fölállították.

+ (*Kormányozható léghajó.*) A léghajóknak eddig igen nagy hibájuk volt az, hogy nem lehetett őket tetszés szerint kormányozni. Mint a „M. Z.“ írja, biztos reményünk lehet, hogy nemsokára e bajon is segítve lesz. Schuller Ferencz egy stájer születésű férfiú, nagy buzgalommal fáradozott, hogy fontos találmányát már a közelebb megszűnt olaszországi háboru alatt hadi célokra is alkalmazhassa. Léghajója tervét, miután czélszerűsége mellett több szerető nyilatkozott, ugyanazon napon küldte el b. Hesz altábornagynak Veronába, midőn a két hadakozó fél Villafrancában a békét megkötötte. Schuller már lépéseket tett, hogy fontos találmányát a forgalom könnyítésére is hasznosan alkalmazhassa, s új léghajója nyilvános működését remélhetőleg a jövő évben meg fogja kezdeni. A mozgató erő, mely ezen járműben alkalmaztatik, talán rövid idő múlva a tengeri hajózásban nagyszerű változtatásokat, s a gőzgépekben is czélszerű módosításokat idézend elé.

+ (*Érdekes régiségek.*) A „P. N.“ belgrádi levelezője f. hó 8-ról írja: „Kragujeváci tudósítások szerint a rudnikai kerületben egy földmivelő több ezüsttalat és kannát talált, összesen mintegy 20 fontnyit. E tárgyak érdekelné fogják a magyar olvasó-közönséget jelesen azért is, hogy a nevezett ezüst talakat olly patak mellett találták, mellyet ott magyar pataknak (magyarszky potok) neveznek. A talált tárgyakat Milos herceg magánál tar-

totta, tehát le nem irhatom; de az illető jelentések szerint a tárgyak igen ódonok lehetnek. Tudni fogja az olvasó, hogy Szerbia azon része, melly a Duna, Száva s Morava közt fekszik, többször volt Magyarország alkatrésze. A Hunyadyak korában Belgrád vidéke Magyarországhoz tartozott, s ha nem csalódom, 1453-ban említik, hogy Ulászló király Rudiste faluval, nem messze Belgrádtól, ajándékozta meg Hunyadyt. Rudnik városa közelében régibb idő óta voltak ezüstbányák, s néhol van említve, hogy e várost Mátyás király Beatrix feleségének adományozta. Az említett jelenségeknél fogva némely-lyek azt hiszik, hogy a talált ezüst kannák s talak azon időből valók, a mikor az említett vidék Magyarország alkotó része volt, s hogy ez ezüsté-nyek épen talán a rudniki bányából nyert érczből készítették. Persze ezek csak távoli gyanítások; többet fogunk tudhatni, ha majd az illető tárgyak ide érkeznek, s rajtuk tán valami fölírás vagy czimerek vannak.“

△ (*Midőn az osztrák hadifoglyok*) Kehlbe megérkeztek, a kíváncsiak nagy tömege gyűlt össze a Rajna hajóhidján. A kiállított francia vadászszakasz nem bírta a tolongókat visszatartani, sőt ezek erőt vettek rajtuk s a hid karfái felé nyomták, a melly eltörvén a vadászok mind behulltak a hid hajóiba, s csak egy altiszt esett a Rajnába s egy örvénybe kerülve, daczára annak, hogy jól tudott uszni, nyom nélkül eltűnt. A többi vadásznak legkevesebb baja sem lett.

+ (*A varsói állatseregletből kiszabadult hiéna,*) mellyet nem régen említettünk, a lengyelországi erdőbe vonta magát, a környékbeli lakosságot pár hétig folytonos rémülésben tartá. Többször tettek már kísérletet elejtésére, de eredménytelenül; az üldözők mindig azzal tértek vissza, hogy sehohsem látták a rettegett vadállatot. A környéken már nemcsak igen sok juh, de több férfi és nő is esett áldozatul, kiket a vérengző szőkevény részint megölt, részint veszélyesen megsebesített. Végre épen midőn egy nőt csecsemőjével együtt szétszakgatott, kilencz férfiú dorongokkal s fejszékekkel egy kertben rárohant s nagy nehezen agyonverték, de nem egészen szerencsésen, mert megtámadói közül annak, ki rajta a halálos csápást ejtette, arcából egy darab hust kikapott.

+ (*Ha akarom konyha, ha akarom hid.*) Graut angol kapitány új főző-készletet talált fel az utazó katonaság számára. Ezen készlettel a Hydeparkban Cambridge herczeg jelenlétében kísérletet is tettek, mi teljesen sikerült. Négy kocsin szállíták be Woolwichből s az egy óra múlva Hydeparkba érkezett sereg számára készen volt az ebéd. Ebéd után a főzőkészletet a tóhoz vitték, s belőle néhány perc alatt hajóhid volt alakítva, mellyen a csapat átkelt. Az új találmány kettős használhatósága mellett még azon előnnyel is bír, hogy kevesebb tüzelőszert emész föl, mint az eddigi konyhák.

Egyveleg.

+ (*A mézmadár.*) Ez Afrikában tartózkodik, s a bennszülöttek „osole“-nak nevezik s azon tulajdonsága van, hogy az embereket az erdőben tanyázó méhrajokhoz vezeti. Valamivel nagyobb, mint a veréb, háta rozsdás színű, hasa fehér, orra sárga, lábai feketék, szárnyai tövén gömbölyű, világos sárga kis foltjai vannak. A bennszülöttek tapasztalásból azt állítják, hogy e madár, midőn a rengeteg erdőben az utast megpillantja, erős hangon kerrt! kerrt! kiabál, s ekkép magára vonja figyelmét. Azután azon mértékben, a mint az utas követi, előbbre repül a méhtanya irányában, mignem a kívánt helyre megérkezvén, rendszeren egy, a méhtanyához közelálló fára ül. Ekkor az emberek odasietnek, az illető fa alá nagy tüzet raknak s illy módon a méheket kifüstölvén, baltáikkal a fát ledöntik, s améhek bejárásul szolgáló nyílást felhasítják. Illy fákban gyakran hihetlen mennyiségű mézet találnak a bennszülöttek. Általános szokás egy darab mézet a fa tuskójára letéve hátrahagyni az osole számára, melly azt, midőn egyedül marad, szépen föl is emészti. A babonás feketék azt hiszik, hogy ha valaki e hálaadót, a szokásos mézdarabot, az osole számára hátrahagyni elmulasztja, az többé ne is kövesse a mézmadarat, mert bizonyos lehet benne, hogy nem méhtanyára, hanem boszuból oroszlánok közé vezeti.

△ (*A macska szívszéklete.*) 1787-di, febr. 18-án, Párisban, midőn egy meghalt férfiúnak vagyonát lefoglalták s lepecsételték, e foglalkozás közt egy nem egészen éves macska a ruha-almárjómok egyikébe bujt s ez is lepecsételtvén ott bezárva naradt. Rivalgását hallották a szomszédságban, de a fáradságra nem tarták érdemesnek a macskát, hogy miatta kieresztetéséért a hatósághoz fáradozzanak. Ott maradt tehát az állat 29 napig, vagyis martius 18-ig, a mikor a pecsétek felnyitását a hatóság hivatalosan eszközésbe vette. A macskát megtalálták, bár felette elsoványodva, de életben, melly kevés ételt evén magához, ép olly eleven s vidor volt, mintha semmi sem történt volna.

+ (*Borzasztó vihar.*) Az idei nyáron annyi égiháboru és zivatar dult Európa különböző részeiben, hogy föl sem lehetne számítani. Egy illy rettenetes viharról tudósít a „Bad. Ztg.“ is. E zivatar Strassburg környékén és Offenburgban dühöngött; a szélvész által részint kitekert, részint kettétört élőfák száma 7000. A kárt 2¹/₂ millió ftra teszik. Emberek is estek áldozatul. Többek közt egy fiút a forgószél 60 lábnyira felkapott a levegőbe, úgy hogy az emberek szeméi elől pillánat múlva eltűnt. Midőn a vihar megszűnt, a gyermek fölkeresésére indultak, míg végre 20 percnyire azon helytől, hol a forgószél felkapta, megtalálták élettelen, összeronesolva. A német lap, melly e részleteket közli, azok valódiságáról kezeskedik.

+ (*Az afrikai kimbunda népeknél*) az a nemkedves szokás uralkodik, hogy a férj feleségeit legalább minden hónapban egyszer köteles új ruhával ellátni, s ez olly szoros tartozása a férjnek, hogy még ha húzamos ideig távol van, sem húzhatja ki magát alóla, mert visszatértekor tartozik a hiányt pótolni, különben feleségei elválnak tőle. S az utóbbit ók csapásnak nézik.

△ (Természeti tűnemény.) Németországban, Waldenburg és Freiburg közt, aug. 12-én, délutáni 4 órakor, nagy hamuszínű felhők tornyosodtak össze, melyek igen alacsonyan járva, a láthatártól oly szűk körre szorították, hogy sík földön nem lehetett negyedóra járásnyira ellátni. Egy felhő különösen kitűnt a többi közül, és egyszerre csak egész terjedelmében lángolva fellobbant, mintha csak lőporból lett volna, miközben erős kén-illat terjedt szét mindenfelé és lélekzskor, a nyelv savanyu s kissé csipős ízt érzett. A fellobbanást mérsékelt dörgés követte. E tűnemény igen kellemetlenül lepett meg egy csapat gólyát, mely épen ott fenn a magasban gyorsan repülve sietett dél felé. Hét ebből kimulva hullott le a földre, a többiek is leestek s többé kevésbé elkábulva tántorogtak a földeken ide-oda. Nemsokára nagy

zapor állt be, melynek rövid időn megszüntével már a gólyák közül csak egyet találtak a mezőn, a többi ismét tova repült.

△ (A fogpiszkáló) Krisztus születése előtt háromszáz évvel már bizonyosan, sőt valószínűleg már előbb is, divatban volt. Agathokles, sicíliai uralkodót, Kr. sz. e. 289-ik évben, tollszárba rejtett méreggel ölték meg, melyet fogpiszkálón nyújtottak neki. A Caesarok alatt Rómában általánosan el volt terjedve. Martial írja ez időből, hogy a legjobbakat a mastix-fából készítik. Később ezüstből is alkottak, de a fából és tollból való mai napig megmaradt. Angliában sok ideig a kalapon hordták a fogpiszkálót, mivel az a legnagyobb csínhez tartozott. A tizenhetedik század végén delejes fogpiszkálókat készítettek.

Színházi napló.

Péntek, aug. 19. „Romeo és Julia.“ Szomorujáték 5 felv. Irta Shakespeare, ford. Gondol Dániel. Munkácsy-Felekiné, betegségéből felgyógyulván, hosszabb szünet után ma lépett föl először. A közönség tapsolva fogadta. Julia szerepében még nem láttuk őt; kíváncsian vártuk kísérletét, mert egyéniségét e szereppel nem tartottuk egészen összeegyeztethetőnek. Nézetünket az eredmény igazolta, bár egy pár jelenetben fiatal művésznőnk más téren bizonyult tehetségét lehetetlen volt fel nem ismerni. Dicsérjük azért a jó akaratot s erőpróbálkozást; de őszintén megvallva, ohajtanók, ha Munkácsy-Felekiné oly szerepekben tenne kísérletet, melyek egyéniségének inkább megfelelnek, s melyekben tehetségét is jobban kitüntethetné.

Szombat, aug. 20. Sz. István király ünnepe miatt a színház zárva volt. **Vasárnap, aug. 21.** „Tündérlak Magyarhonban.“ Vigj. 2 felv. Felvonások közt Bunkó Ferencz egri népzeneársulata játszott, s igen szép tetszést vívott ki. Kár, hogy annyi trombitája van a társulatnak, a mi a magyar zenének épen nem valik előnyére.

Hétfő, aug. 22. Fektér Ferencz urnak, a prágai színház első tenoristájának második föllépteül: „Lammermoori Lucia.“ Opera 3 felv. Zenéjét írta Donizetti. Hollósy L.-né, színházunk disze és kedvence, szabadság-idejének letelte után ez este újra föllépett; megjelenése zajos tapsokat idézett elő, melyek előadás közben többször igen élénken megújultak. — Azon remények, melyeket Fektér ur szép hangjával és csinos énekével néhány év előtt maga iránt költött, ha nem egészen is, de nagyobb részt teljesedetteknek látszanak; hangja erősbült, éneke csinosult, s játéka is javult. Különösen lyrai szerepekre van hivatva. Jó volna, ha gyakori tremolóitól el tudna szokni.

Kedd, aug. 23. Szigeti Imre ur első föllépteül: „A falusiak.“ Eredeti vigjáték 3 felv. Szigeti Józseftől. — Soha ilyen szemfényvesztést! Szigeti József bujdosásnak adta magát, s ime most Szigeti Imre áll elő, a ki egészen szakasztott mása bátyjának a legapróbb részletekig, alakban, hangban, mozdulatokban. E hallatlan hasonlatosság, a milly meglepő volt, csaknem oly ijesztőleg hatott a nézőre — a ki hajlandó lehetett némely perczben föltenni, hogy itt valami ördögös játékot üznek. Valóban, érdekes volna, a két testvért egyszerre látni a színpadon.

Szerda, aug. 24. Fektér Ferencz urnak, a prágai színház első tenoristájának harmadik föllépteül: „Alessandro Stradella.“ Opera 3 felv. Flotowtól. — A színházi közönség a beállott hűvösebb esték óta szépen szaporodik.

Csütörtök, aug. 25. Szigeti Imre ur második föllépteül: „Béldi Pál.“ Eredeti szomorujáték 5 felv. Szigligetitől.

Szerkesztői mondanivaló.

4643. Szatmár. B. G. Mindent nem lehet; elég hangosan beszél a főpont, a melyet közlendünk. A többire nézve az „Egyh. és isk. lapot“ vagyunk kénytelenek ajánlani.

4644. Holmik, levél alakban. Nem foglalkozunk bővebben azon sérelemmel, miszerint egy vidéki casinóban egy hatalmas ur „a casino drága pénzén szerzett divánjait, lábait azokra örökre felrakva, agyon fekszi és sima mázos fejével bepiszkolja.“ Igen sajnáljuk a csizma és fej által okozott szennyfoltokat, de alig merünk idegen hatalmasságok illetén belügyeibe avatkozni. — A másik tény nevezetesebb, szokatlanságánál fogva. Három kalandos nőszemély, kik egy aranyláncos órát loptak, bírói ítélet folytán kopaszra nyíratk, s a város börtöne udvarán két cigány fogdmeg körmei közt, a divatos abroncs-vár daczára, 20—20 nyírfa-vevesszővel lónek büntetve — tömérdék cigány rajkó s mások jelenlétében. Ez már undorító — s kérdés: lehetséges-e az? — Végre: a küldött verset elengedtük volna szívesen.

4645. A Vasárnapi Ujság mult három évfolyamából (azaz 1855., 1856. és 1857. év, a Politikai Ujdonságokkal együtt) egy bekötött teljes példánnyal szolgálhatunk. Több ízben kerestek nálunk illy példányokat. Sietünk jelenteni, hogy most a nevezett évfolyamok egy eladó példányát fölfedeztük. A kötetek egyenkint nem, csak együtt adatnak el; mindazáltal az ár felette jutányos. Bővebb utasítással szívesen szolgálunk.

4646. Egy tréfás szomorú adoma. Kinézünk neki egy zugot, ha ugyan ki nem zavarják onnan más körülmények. — Különbö megvagyunk s várjuk azt a találkozást.

4647. A beteg anya ágyánál. Szép érzések, — költői melegség és alakítás nélkül.

4648. Búsán szól a ... Megvárjuk, míg vigabban szól. Van benne nyoma némi eredeti hangnak.

4649. Szatmár. L. L. Bizonyosan tudjuk, hogy a kérdéses tárgyban maholnap végleges intézkedés fog történni. A tulságos jó akarat mellett sok volt a szerencsétlenség a Sz. K. új szerkesztése körül — a mi jogosan hívja fel az elnézést és türelmet.

4650. K.-Sz.-Miklós. A szomorú elegia — hallatlan! — de lehetetlen. Nem vesztegetjük a szót magyarázatokkal.

4651. M.-Goroszló. Megkaptuk és várjuk. Miért az a tulságos rövidség?

4652. A reg hajnal bajai. Nincs ellene egyéb kifogásunk, csak hogy formája igen avult. De ez elég baj nekünk.

4653. Pelsőcz. Bocsnat; mi vagyunk a hibásak s alkalmat kérünk a mulasztás pótlására. Mindenben legnagyobb készségünket ajánljuk, s hogy olykor igen soká nem teljesíthetjük az ígéretet, bizonyosan nem akarunkon mulik.

4654. Egy vidéki szerkesztő makacsul ragaszkodik a „télutó, őszhó, nyárelő“ rébuszokhoz. Legyen meg neki az ő öröme s végezze el a dolgot saját nyelvtani lelkiismeretével és olvasóival. Mi már nagyobb embereket is láttunk megtérni arról a tévutóról. Neki sem akarjuk megnehezíteni a dolgot s előre ígérjük, hogy nem fogjuk észrevenni, mikor visszafelé kezd kacsingatni és megfordul. — Addig is egy másik szót ajánlunk neki bővebb megsütésül, a mit szintén az ő lapjában olvasunk igen gyakran s a mi hasonlóképen beillik fából vaskarikának. E szó pedig, ama rettenetes „urhölgy!“ Mi a? s mire való? — Szép az? jó az? szükséges az?

HETI NAPTÁR.

Hó- és hetinap	Katholik. és Protest. naptár	Gör.-oros naptár	Nap-		Izraelit. naptár	Hold-	
			kelet	nyug.		kelet	nyug.
Augusztus — September			Aug. (6)		Ab R.		
28 Vasárnap	B 11 Ágost.	B 10 Ág.	16 D 11 Dio.	5 15 6 48	28	5 21	6 46
29 Hétfő	János feje v.	K. János	17 Miron v.	5 16 6 46	29	6 46	7 5
30 Kedd	Limai Róza	Róza	18 Flórus	5 17 6 44	30 (Rosch)	8 9	7 24
31 Szerda	Rajmund hv.	Isabella	19 Endre és t.	5 19 6 42	1 Elul	9 30	7 45
1 Csütörtök	Egyed apát	Ágoston	20 Istv. kir.	5 20 6 40	2	10 30	8 8
2 Péntek	Efraim. Istv.	Absolon	21 Thaddé a.	5 21 6 38	3 Selihot	0 6	8 37
3 Szomb.	Mansvet p.	Serapia	22 Agathonik	5 23 6 36	4 Sab.	1 22	9 11

Holdnegyed: ● Ujhold 28-án 6 óra 30 perczkor reggel.

TARTALOM.

Falusi reg. Fejes István. — Az utolsó budai basa (folyt.) Jókai Mór. — László Károly levelei Amerikából VII. (vége). — Visszapillantás az olasz hadjáratra: I. Három huszár Vogherában (képpel). — A váci országos siketnéma-intézet (képpel). — Az új országgyűlésterem Washingtonban (képpel). — Tárház: Wise léghajó-utazása. — A budai hegyek. — Irodalom és művészet.

Vasári melléklet: A vásár emberei. — A nagyváradi márvány- és kőbánya. — Ipar, gazdaság, kereskedelem. Mi újság? Egyveleg. Színházi napló. Szerkesztői mondanivaló. Heti naptár.

A Politikai Ujdonságok 34. számának főtartalma: Miniszterváltozás Ausztriában. — Közép-Olaszország sorsa. — A zürichi konferenzia nehéz helyzete. — A francia hadsereg bevonulása Párisba augusztus 14-én. — Heti krónika. — Tárca: A pápa katonasága. — Vidéki közlemények: Dombrád, H.-M.-Vásárhely, B.-Gyarmat, Debreczen, Csetnek, M.-Sziget stb. Rendek rovatok.

Figyelmeztetés

VASÁRNAPI UJSÁG

POLITIKAI UJDONSÁGOK

mind azon t. cz. olvasóihoz, kik a jelen félévben előfizetéseiket megújítani elkéstek.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok 1859. évi másodfélévi folyamából teljes számú példányokkal még folyvást szolgálhatunk.

Előfizetési feltételek, postán küldve vagy Budapesten házhoz hordva:

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok együtt 6 hónapra	5 ft. — kr. ujp.
„ „ „ „ „ 3 hónapra	2 „ 50 „ „
A Vasárnapi Ujság külön 6 hónapra	3 „ — „ „
A Politikai Ujdonságok külön 6 hónapra	2 „ 50 „ „

A Vasárnapi Ujság és Magyar Sajtó együtt 6 hónapra 10 ujft.
„ „ „ „ „ 3 hónapra 5 „

Tíz előfizetett példányra egy tiszteletpéldány. A pénzek bérmentes küldése kéretik.

A Vasárnapi Ujság és Politikai Ujdonságok kiadóhivatala
Pesten, egyetem-utca 4-ik szám.

Felelős szerkesztő: Pákh Albert (lak. uri-utca 12. sz.)